

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Elise Mäntyranta

Suuri puhallus

Polku muskarista puhallinorkesteriin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikki, Ylempi AMK

Musiikin tutkinto-ohjelma

Opinäytetyö

24.5.2019

Tekijä Otsikko	Elise Mäntyranta Suuri puhallus. Polku muskarista puhallinorkesteriin
Sivumäärä Aika	59 sivua + 1 liite 24.5.2019
Tutkinto	Musiikki, Ylempi AMK
Tutkinto-ohjelma	Musiikin tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi, Ylempi AMK
Ohjaajat	FT Helena Tuomela MuT Karipekka Eskelinen
Tässä opinnäytetyössä kerron yhteistyömahdollisuuksista varhaisiän musiikinopettajien ja puhallinopettajien välillä. Opinnäytetyössäni tutkin Porvoonseudun musiikkiopistossa lukuvuonna 2018–2019 toteutettua kehittämishanketta, jossa luodaan toimintamallia nivelvaiheeseen musiikkileikkikoulun ja instrumenttiopetuksen välillä. Hankkeen nimi on ”Suuri puhallus”, jonka tarkoitus on tuoda lisää puhallinopiskelijoita musiikkiopistoon. Toimintamallin pilottivuotena musiikkiopistossa kokeiltiin varhaisiän musiikinopettajan ja puhallinopettajan yhteisopettajuutta puhallinorkesterissa sekä varhaisiän musiikinopettajan opettamaa vasta-alkajien puhallinorkesteria. Tutkin, kuinka lapsen musiikkiharrastus voisi jatkua musiikkileikkikouluiän päätyttyä 6-vuotiaana ja minkälaista opettajien välistä yhteistyötä voidaan toteuttaa varhaisiän musiikinopettajien ja puhallinopettajien kesken. Pohdin myös, millä toimintaedellytyksillä ja resursseilla toimintamalli ”Suuri puhallus” voisi toteutua ja miten toimintamallia voisi kehittää jatkossa. Keräsin tutkimusaineistoa kyselyillä, haastatteluilla, havainnoimalla opetustani ja perehtymällä lähdekirjallisuuteen. Pilottivuoden jälkeen valmistui toimintamalli ”Suuri puhallus”, joka tarjoaa katkeamattoman opintopolun musiikkileikkikoulusta soitinkaruselliryhmän kautta puhallinopintoihin. Totesimme, että aineryhmärajat ylittävä yhteisopettajuus tuo monipuolisuutta puhallinorkesterin työvuoteen. Se myös lisää puhallinsoitinten näkyvyyttä musiikkileikkikoululaisille, sekä helpottaa merkittävästi puhallinorkesterin opettajan työtä. Lisäksi totesimme, että vasta-alkajien puhallinorkesteri on tarpeellinen. Toivon opinnäytetyöni kannustavan musiikkioppilaitosten opettajia pohtimaan yhteistyön ja yhteisopettajuuden mahdollisuuksia omassa työssään. Toivon myös, että ”Suuren puhalluksen” myötä puhallinorkestereiden osallistujamäärät saadaan kasvuun musiikkioppilaitoksissa.	
Avainsanat	varhaisiän musiikinopetus, valmennuspuhallinorkesteri, puhallinorkesteri, yhteisopettajuus, soitinkaruselli

Author Title	Elise Mäntyranta <i>Blown Away</i> – The Journey from Music Playschool to a Wind Orchestra
Number of Pages Date	59 pages + 1 appendix 24 May 2019
Degree	Master of Music
Degree Programme	Music
Specialisation Option	Music pedagogy
Supervisors	Helena Tuomela, PhD Karipekka Eskelinen, DMus
This final project investigates the possibilities for collaboration between early childhood music educators and wind instrument teachers. My work consists of a research and development project that was carried out at the Porvoo Region Music Institute during the academic year 2018-2019 as well as a written report. The final product of this research and development project is an operating model entitled <i>Blown Away</i> for creating a transition phase between music playschool and instrument studies and increasing the number of wind instrument students at our music institute. During the trial year of this operating model, I conducted a co-teaching experiment between myself, an early childhood music educator, and a wind instrument teacher in the context of a wind orchestra. I also conducted another experiment and started a wind orchestra for the very beginners. I investigated how children could continue their music studies after music playschool at a music institute, collaboration possibilities between early childhood music educators and wind instrument teachers and the resources that the <i>Blown Away</i> operating model requires and what we learned from this trial year. I collected my research data through a questionnaire, interviews, literature review and by reflecting on my own teaching. After the trial year, I made some improvements to the operating model I had created. It offers a continuous learning track from music playschool and instrument carousel to wind instrument studies. The results suggest that co-teaching between early childhood music educators and wind instrument teachers brings variety to a wind orchestra's activities, concerts and events. Co-teaching also increases the visibility of wind instruments and can facilitate the conductor's job in several ways. The results also indicate that it is very important to have a wind orchestra for the very beginners. I hope that this final project encourages teachers at music institutes to consider the benefits of collaboration or co-teaching in their own job. I hope that with the <i>Blown Away</i> operating model, music institutes all over Finland can increase their number of wind instrument students.	
Keywords	Early childhood music education, wind orchestra for the very beginners, wind orchestra, co-teaching, instrument carousel

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	VARHAISIÄN MUSIIKINOPETUS	6
2.1	Varhaisiän musiikinopettajan työnkuva	6
2.2	Varhaisiän musiikinopetuksen työtavat	7
3	TEOREETTINEN VIITEKEHTYS	14
3.1	Lapsen kehitys	14
3.1.1	6–9 -vuotiaan lapsen kehitys musiikkikasvatuksen näkökulmasta	14
3.1.2	Lapsi sosiaalisena toimijana	16
3.1.3	Turvallisen oppimisympäristön merkitys oppimiseen	17
3.2	Yhteisopettajuus	18
3.2.1	Yhteisopetuksen mallit	19
3.2.2	Yhteisopettajuuden hyödyt ja haasteet	19
3.2.3	Hyvä työpari	23
3.2.4	Oppilaitoksen hallinnon tuki ja yhteisopettajuus	25
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	26
5	TULOKSET	32
5.1	Aineistonkeruu	32
5.2	Kyselyiden tulokset	35
5.2.1	Kysely puhallinorkesterinjohtajille	35
5.2.2	Kysely puhallinopettajille	38
5.2.3	Kysely varhaisiän musiikinopettajille	39
5.2.4	Kysely A-puhallinorkesterilaisille	40
5.3	Toimintamallin vaatimat resurssit	42
5.4	Kokemukset yhteisopettajuudesta	44
5.5	Kokemukset musiikkivalmennusryhmästä	45
5.6	Johtopäätökset	47
6	POHDINTA	49
6.1	Prosessin arviointi	49
6.2	Toimintamallin kehittäminen ja haasteet	52
6.3	Toimintamalli ”Suuri puhallus”	55
7	LÄHTEET	57

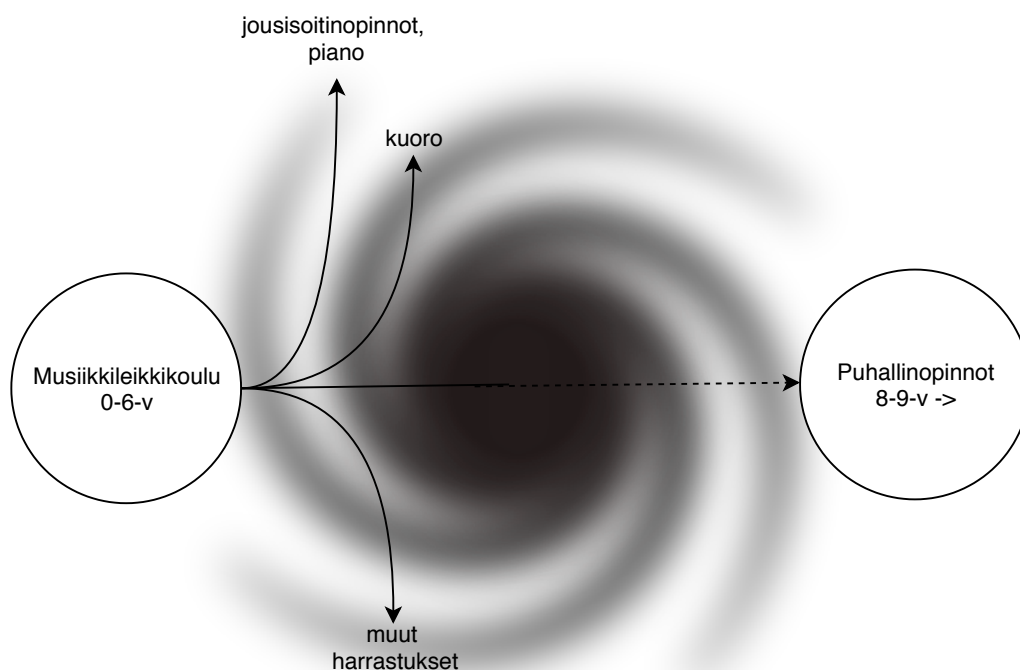
Liitteet

Liite 1. Kysely A-orkesterilaisille

1 JOHDANTO

”Minne menet, puhallinmusiikki?” kysytään Rondo-lehden (7–8/2018) kannessa huolestuneina. Santeri Kaipiaisen kirjoittamassa artikkelissa todetaan, että puhallinsoitinten suosio on laskusuhdanteinen ja opiskelijoita ei tahdo riittää musiikkiopistoihin eikä ammattikoulukseen. Artikkelissa haastateltu Taideyliopiston puhallinkapellimestarikoulutuksen lehtori Petri Komulainen toteaa, että esimerkiksi mataliin vaskiin on Sibelius-Akatemialla hyvin vähän hakijoita. Yhtenä syynä soittajapulaan Komulainen mainitsee muut harrastukset, jotka eivät aina vaadi yhtä pitkäjänteistä itsenäistä työtä. Käytännössä olen huomannut, että perheet eivät osaa hakeutua musiikkiopiston valmentaviin soitonopintoihin. Musiikkiopiston opetustarjonta kaikessa laajuudessaan ei ole musiikkia ennestään harrastamattomille perheille tiedossa. Pulaa on myös pätevistä puhallinopettajista. Kaipiaisen artikkelissa haastateltu suomen puhallinorkesteriliiton puheenjohtaja Anu Koskinen korostaakin opetuksen saatavuuden tärkeyttä, ja toivoo ylipäätään puhallinsoiton näkyvyyden lisäämistä. Koskinen painottaa saumatonta yhteistyötä harrastusta tarjoavien tahojen – musiikkiopistojen ja puhallinorkesteriyhdistysten välillä. Hän myös muistuttaa, että monesti tärkein resurssi orkesteritoiminnan järjestämiseen on raha. Artikkelissa haastateltujen asiantuntijoiden mukaan myönteinen ilmapiiri, yhteisöllisyys ja soittajiin vetoava ohjelmisto sekä kyvykäs vetäjä ovat avainasemassa soittoharrastuksen jatkumisen kannalta, ja siinä, saadaanko paikkakunnalle menestyvä ja laadukas puhallinorkesteri.

Mitkä ratkaisut sitten pitäisivät puhallinmusiikin elävänä maassamme? ”Meillä tulisi olla muskarissa ihan julmetusti sakkia, josta sitten riittää musiikkiopistoihin, konservatorioihin ja ammattiin saakka” toteaa Kaipiaisen artikkelissa haastateltu puolustusvoimien ylikapellimestari, musiikkieverstiluutnantti Jyrki Koskinen. (Kaipiaisen 2018, 36–39.) ”Mus-kari” eli musiikkileikkikoulu on suosituin alle kouluikäisten lasten harrastus (Varhaisiän musiikinopettajat ry 2018). Musiikkileikkikouluissa käy viikoittain 50 000 lasta (Haapanen 2012). Ongelma ei siis nähdäkseni ole musiikkileikkikoululaisten puute, vaan heidän ohjaamisensa puhallinmusiikin pariin (kuvio 1). Opinnäytetyölläni ”Suuri puhallus – polku muskarista puhallinorkesteriin” pyrin esittelemään väylän, jolla edes osa näistä 50 000:stä lapsesta valitsisi harrastukseksi puhallinmusiikin.

Kuvio 1. Lähtötilanne: Nivelvaihe musiikkileikkikoulun ja puhallinopintojen välillä kaipaa kehittämistä

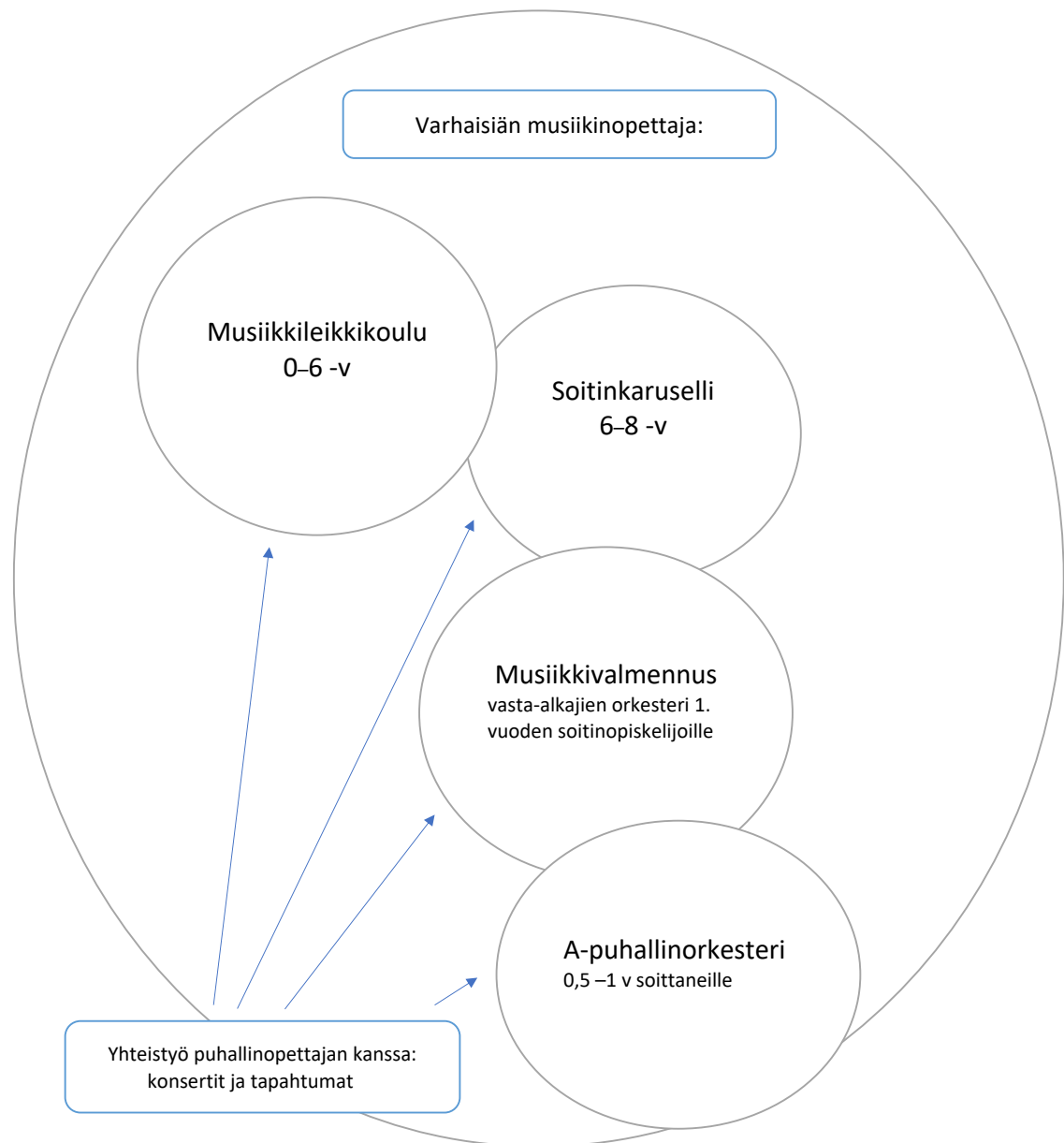
Musiikkiopistomme puhallinorkestereiden aineryhmän kokouksessa havaitsimme seuraavat kolme asiaa, jotka vaikuttavat oppilaiden hakeutumiseen puhallinsoitinopintoihin opistossamme. Ensinnäkin pääasiallisena oppilaiden rekrytointiväylänä puhalltimien opistossamme pidetään kouluilla koulupäivän aikana järjestettäviä konsertteja. Toiseksi totesimme, että konsertit ja niiden yhteydessä pidetyt soitinkokeilut ovat koululaisten mieleen, mutta eivät johda toivottuihin tuloksiin koska niissä ei tavoiteta perheen harrastuksista päättäviä henkilöitä eli oppilaiden vanhempia. Kolmanneksi totesimme, että soitinsoittokonserteissa olisi tärkeää tavata koko perhe. Rekrytointi kohdistuu siis osittain väärille ihmisille. Ratkaisu tähän on tuoda puhallinsoittimet näkyväksi jo musiikkileikkikouluikäisille. Varhaisiän musiikinopettaja tuntee kaikki 200 oppilastaan jopa vauvasta asti. Perheet tulevat vuosien aikana tutuksi, ja oppilaiden vanhemmat kääntyvät usein tutun opettajan puoleen miettiessään, kuinka musiikkiharrastuksen saisi jatkumaan muskari-ikänsä päättyessä 6–7 -vuotiaana. Tällä hetkellä tämä arvokas perheiden tuntemus jää hyödyntämättä.

Toiminnallinen opinnäytetyöni koostuu Porvoonseudun musiikkiopistossa lukuvuonna 2018–2019 toteutetusta kehittämishankkeesta, sekä kirjallisesta hankeraportista. Tämän kehityshankkeen syntyyn vaikutti oma taustani puhallinsoittajana. Olen lapsesta asti

soittanut puhallinorkesterissa ja erilaisissa puhallinkokoonpanoissa, ja olen toiminut myös puhallinorkesterin johtajana. Koulutukseltani olen varhaisiän musiikinopettaja. Kehittämishankkeen avulla halusin selvittää yhteistyömahdollisuuksia varhaisiän musiikinopettajan ja puhallinopettajien välillä. Tämän kehittämishankkeen tuotos on toimintamalli ”Suuri puhallus”. Toivon tämän uuden toimintamallin lisäävän yhteistyötä aineryhmien välillä ja tuovan lisää puhallinopiskelijoita musiikkileikkikoulusta puhallinorkesteriin. Testasin tätä toimintamallia pilottihankkeena työpaikassani Porvoonseudun musiikkiopistossa lukuvuonna 2018-2019. Musiikkiopistossamme ryhdyttiin aineryhmäraajat ylittävään kokeiluun, jossa varhaisiän musiikinopettaja on mukana aktiivisena toimijana oman aineryhmänsä lisäksi puhallinten ja puhallinorkestereiden aineryhmissä.

Uusi OPS (OPH 2017) haastaa instrumenttiopettajat ja orkesterinjohtajat ottamaan improvisaation ja yhteissoiton osaksi opetusta ensimmäisestä opiskeluvuodesta lähtien. Perinteisesti monet orkesterinjohtajat ovat kokeneet vasta-alkajien orkesterit varsin turhina. Syitä on ollut useita. Ensinnäkin yleisen käsityksen mukaan ”oikeiden kappaleiden” soittaminen ei onnistu ilman soittotaitoa tai nuotinlukutaitoa, ja materiaalia tällaiselle kokoonpanolle ei ole. Toiseksi pienten lasten keskittymiskyky on koettu puutteelliseksi ja pienet soittajat on koettu vain riehujiksi. Kolmanneksi orkesterinjohtajat saattavat kokea ”leikkimisen” ja laulamisen itselleen vieraaksi. Varhaisiän musiikinopettajat puolestaan ratkaisevat näitä mainittuja ongelmia päivittäin.

Toimintamallin ”Suuri puhallus” tarkoitus on yhdistää orkesterinjohtajan ja varhaisiän musiikinopettajan voimat tuomalla puhallinorkesteriin mukaan varhaisiän musiikinopetuksen työtavat, jotka ovat laulu, rytmiikka, soitto, kuuntelu ja musiikkiliikunta. Toimintamalli kehittää myös nivelvaihetta musiikkileikkikoulun ja instrumenttiopetuksen välillä sekä lisää tietoisuutta puhallinsoittimista ja orkesteritoiminnasta musiikkileikkikoululaisten perheille. Toimintamalli ”Suuri puhallus” luo katkeamattoman opintopolun musiikkileikkikoulusta instrumenttiopintoihin. Alakouluikäisille ja heidän perheilleen tarjotaan mahdollisuus osallistua tavoitteelliseen musiikin opiskeluun musiikkiopistossa. Varhaisiän musiikinopettaja on mukana toimintamallin kaikilla portailla huolehtimassa jatkuvuudesta (kuvio 2).

Kuvio 2. Varhaisiän musiikinopettajan työkenttä toimintamallissa "Suuri puhallus"

Soitinkaruselli (6–8 -v)

Soitinkarusellissa oppilaille esitellään lukuvuoden aikana soittimia 5 viikon periodeissa (jouset, puupuhaltimet, vaskipuhaltimet, piano ja harmonikka, rytmiikka ja kielisoittimet). Soitinkarusellia järjestetään alueellisen opistomme useissa toimipisteissä. Opetus on järjestetty kaikissa toimipisteissä hieman eri tavoin. Opinnäytetyössäni esittelen vain Porvoon toimipisteen soitinkarusellimallin, jonka olemme kehittäneet yhdessä kollegani kanssa. Tässä mallissa soitinkaruselli toteutetaan kahden varhaisiän musiikinopettajan yhteisopettajuutena. Yhteisopettajuus mahdollistaa sekä pienryhmätoiminnan että yhteissoiton muun kuin oman instrumentin kanssa. Porvoonseudun musiikkiopistossa soitinkaruselliopetus kuuluu valmentavaan soitonopetukseen. Valmennusopetukseen ei ole pääsykokeita, vaan oppilaat valitaan ilmoittautumisjärjestyksessä.

Musiikkivalmennusryhmä (7–9 -v)

Musiikkivalmennusryhmä on vasta-alkajien orkesteri. Ryhmässä opetellaan myös musiikin hahmotusaineiden alkeita. Opiskelu tukee pääaineen opintoja ja valmistaa oppilasta varsinaisiin musiikin hahmotusaineiden opintoihin. Tämä on uusi palvelumuoto musiikkiopistossamme, ja pilottivuotenaan ryhmä on pakollinen kaikille ensimmäisen vuoden perusopetukseen valituille alle 10-vuotiaille instrumenttioppilaille. Musiikkivalmennusryhmiä opettaa opistomme varhaisiän musiikinopettajat. Ryhmiä on opistomme kaikissa toimipisteissä, mutta opinnäytetyössäni esittelen vain Porvoon toimipisteen, oman puhallin painotteisen musiikkivalmennusryhmäni toimintaa.

A-puhallinorkesteri (7–10 -v)

A-puhallinorkesterissa soittaa instrumenttiopintojensa alkuvaiheilla olevat puhallin- ja lyömäsoitinoppilaat. Lukuvuonna 2018-2019 kaikissa Porvoonseudun musiikkiopiston toimipisteiden puhallinorkestereissa aloitettiin työparikokeilu, eli jokaisessa orkesterissa on mukana 2-3 opettajaa. Työparit pyrittiin muodostamaan niin, että mukana on sekä puupuhallinopettaja että vaskiopettaja tai lyömäsoitinopettaja. Opinnäytetyössäni esitteleni havainnot ja yhteistyökuviot musiikkileikkikoulun kanssa koskevat Porvoon toimipisteen A- ja B-puhallinorkestereiden toimintaa, joissa olen mukana toisena opettajana. Puhallinorkesteritoiminnan kehittämisen pohtiminen koskee opistomme kaikkien toimipisteiden kaikkia puhallinorkestereita (A, B ja C).

Opinnäytetyöni keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat

1. Kuinka lapsen musiikkiharrastus musiikkiopistossa voi jatkua muskari-ikänsä päätyttyä 6-vuotiaana?

- Monet 6-vuotiaat eivät vielä ole valmiita yksilösoittotunneille, joten musiikkiopistolla tulisi olla tarjolla monipuolista, lapsen musiikillisia kykyjä kehittävää toimintaa myös 6–8 -vuotiaille. Lisäksi monet puhallinsoittimet suositellaan aloitettavaksi vasta 9–11 -vuotiaana.

2. Minkälaista opettajien välistä yhteistyötä voidaan toteuttaa varhaisiän musiikinopettajan ja puhallinopettajien kanssa?

3. Millä toimintaedellytyksillä ja resursseilla toimintamalli ”Suuri puhallus” voi toteutua?

4. Mitä opimme pilottihankkeesta?

Opinnäytetyössäni havainnoin omaa opetustani ja opettajien välistä parityöskentelyä eli yhteisopettajuutta. Havainnoin myös mahdollisia uhkia ja mahdollisuuksia aineryhmien välisessä yhteistyössä. Tutkin, kuinka ”Suuri puhallus” toimii pilottivuotenaan, mitä siitä opimme, ja mitä kehitämme tulevinä vuosina. Vastauksia näihin tutkimuskysymyksiin haen lisäksi haastatteluilla, kyselyillä ja kirjallisista lähteistä.

2 VARHAISIÄN MUSIIKINOPETUS

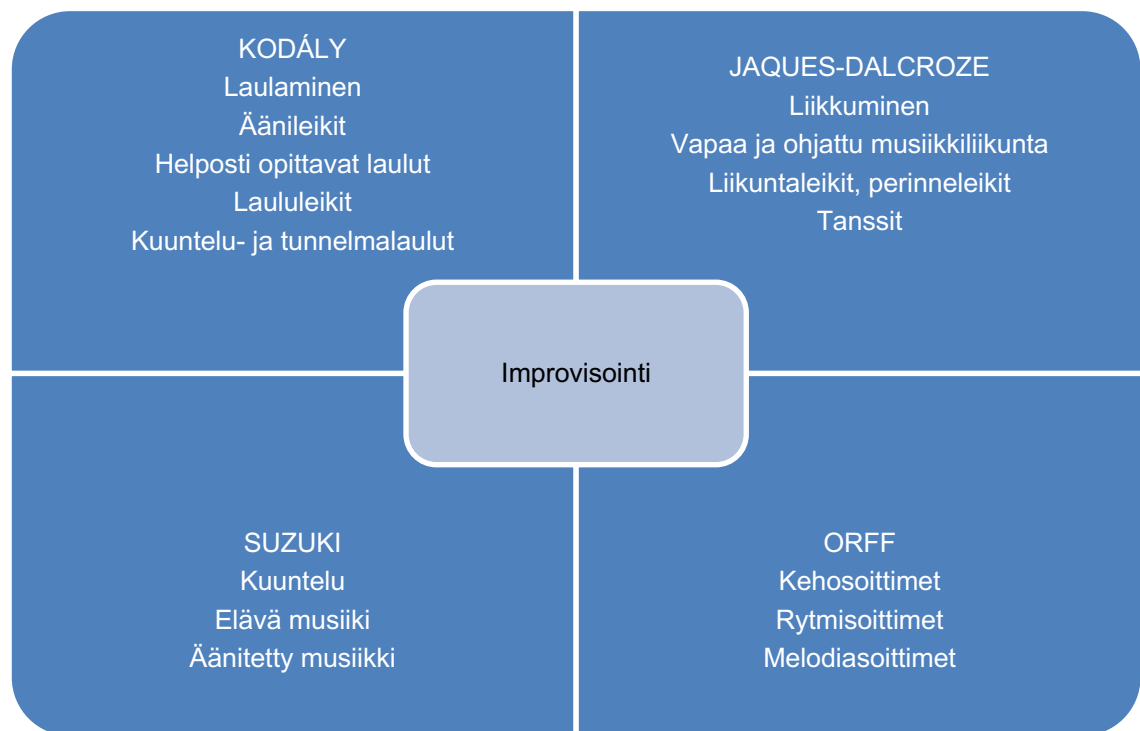
2.1 Varhaisiän musiikinopettajan työnkuva

Varhaisiän musiikinopetus on musiikkileikkikoulutoimintaa n. 0–6 -vuotiaille lapsille (Porvoonseudun musiikkiopisto OPS 2019). Varhaisiän musiikinopettajan *työnkuva* on kuitenkin laajentunut viime vuosina käsittämään muutakin kuin alle kouluikäisten lasten musiikkileikkikouluopetusta. Työtehtäviin yleisesti sisältyviä (Huhtinen-Hildén 2013, Porvoonseudun musiikkiopisto 2019) alku- ja ryhmäopetuskonteksteja ovat lisäksi mm. ikäihmisten musiikkitoiminta, odottavien äitien musiikkiryhmät, erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden opetus, instrumentin alkuopetus sekä erilaiset nuorten ja aikuisten harrastusryhmät. Nykyään varhaisiän musiikinopettaja kohtaa siis usein oppijoina lasten lisäksi myös aikuisia. Muuttuneen työnkuvan myötä Metropolia Ammattikorkeakoulussa on otettu

käyttöön tutkintonimike musiikkipedagogi AMK, erikoistumisalana varhaisiän musiikkikasvatus ja taiteen soveltava käyttö. Huhtinen-Hildén kysyykin, onko termi varhaisiän musiikinopettaja relevantti, vai olisiko sopivampaa puhua esimerkiksi musiikin alkuopetuksesta? (Huhtinen-Hildén 2013, 131–133.)

2.2 Varhaisiän musiikinopetuksen työtavat

Suomalaisen varhaisiän musiikinopetuksen taustalla vaikuttavat monet eurooppalaiset musiikkipedagogit. Näiden metodeja, pedagogisia ajatuksia ja oppeja yhdistellen kukin opettaja rakentaa oman musiikkikasvatustähtämyksensä. Kuviossa 3 esittelen keskeisimmät pedagogit ja heidän opetuksessaan korostamansa asiat. Suurimpia vaikuttajia ovat olleet unkarilainen musiikkipedagogi ja professori Zoltan Kodály, sveitsiläinen musiikkipedagogi Émile Jaques-Dalcroze ja saksalainen säveltäjä ja musiikkipedagogi Carl Orff. Myös aktiivisen kuuntelun pohjalle pedagogiikan rakentanut japanilainen Shinichi Suzuki on ollut merkittävä vaikuttaja. (Ruokonen, 2016. 76–117.)

Kuvio 3. Varhaisiän musiikinopetukseen vaikuttaneet pedagogit (Ruokonen 2016, 115)

Kodály, Orff ja Jaques-Dalcroze korostavat oppilaiden aktiivista musisointia ja toiminnallisuutta (Kuvio 3). Amerikkalainen filosofi John Dewey esittää samanlaisen ajatuksen

lasten oppimisesta ja kasvatuksesta teesissään *learning by doing*. Sen mukaan asioiden ymmärtämisen edellytyksenä on aktiivinen kokeminen. Lasten opetuksessa tulisi siis tähdätä ymmärryksen kehittämiseen ja oivallukseen, ei tiedon passiiviseen omaksumiseen. Improvisointi on ollut alun perin kaikkien kolmen menetelmän keskeisimpiä piirteitä. Menetelmissä on korostettu ennen kaikkea improvisointiin valmentamista. Tämä pitää sisällään kuuntelun ja kokeilun kautta toteutettuja alkeisharjoituksia, jotka antavat valmiudet itsenäiseen toimintaan. (Ahonen 2004, 169–170.)

Kuuntelu

Kaikki musiikkikäyttämisen erilaiset muodot, kuten soittaminen ja improvisointi, perustuu kuuntelemiseen. Musiikin opetuksen voidaan siis sanoa lähtevän kuuntelusta. Toisin kuin passiivisessa *kuulemisessa*, *kuuntelemisessa* on kyse aktiivisesta toiminnasta kognitiivisella tasolla. Aktiivisen kuuntelutaidon kehittäminen onkin eräs tärkeimmistä tavoitteista varhaisiän musiikinopetuksessa. (Ahonen 2004, 109–111; Lindeberg-Piironen & Alho 2017, 179–180.)

Lapsuuden ja kouluiän musiikillisen kehityksen keskeisin tavoite on musiikin peruskäsitteiden, kuten äänenvärien ja rytmin, omaksuminen musiikillisen tiedonkäsittelyn pohjaksi. Tämä on mahdollista aktiivisten kuuntelukokemusten myötä. Kuuntelu kehittää myös lapsen kognitiivisia, affektiivisia ja psykomotorisia alueita. Kognitiivisella alueella lapsi havainnoi musiikkia monipuolisesti analysoiden, tunnistaa ja vertaillen. Affektiivisella alueella kuunteluvirikkeet ohjaavat lasta vastaanottamaan sekä arvostamaan ja arvioimaan kuulemaansa. Psykomotorisella alueella kuuntelu auttaa lasta omakohtaiseen kokemiseen sekä liikunnalliseen ja luovaan ilmaisuun. (Ahonen 2004, 109–111; Linnankivi, Tenkku, Urho 1988, 219.)

Kuuntelukasvatuksen merkitys on korostunut elinympäristömme äänellisen kasvun myötä. Lapset elävät ääniä täynnä olevassa maailmassa, joten on välttämätöntä auttaa heitä kuuntelutaidon kehittymisessä. Kuunteleminen on myös osa vuorovaikutusta. Kun aikuinen antaa aikaa lapsen kuuntelemiselle, oppii lapsi tulemaan kuulluksi ja vastavuoroisesti kuuntelemaan muita ihmisiä. Lapsella on oikeus kokea myös hiljaisuutta, ja oppia arvostamaan sitä hulinan vastapainona. (Lindeberg-Piironen & Alho 2017, 179–181.) Orkesterisoiton kannalta muiden kuuntelu on välttämätön taito. Pyrimme elämykselliseen kuunteluun ja kuuntelutaidon harjoittamiseen myös soitinkarusellissa, musiikkival-

mennusryhmässä ja A-puhallinorkesterissa. Esimerkki aktiivisen kuuntelun harjoittamisesta on improvisaatioleikki, jossa vierustoveri soittaa muutaman sävelen mittaisen melodian, ja siihen vastataan joko soittamalla saman tyyppinen tai päinvastainen melodia. Myös musiikkiliikuntaharjoitukset edistävät aktiivisen kuuntelun harjoittamista.

Laulaminen

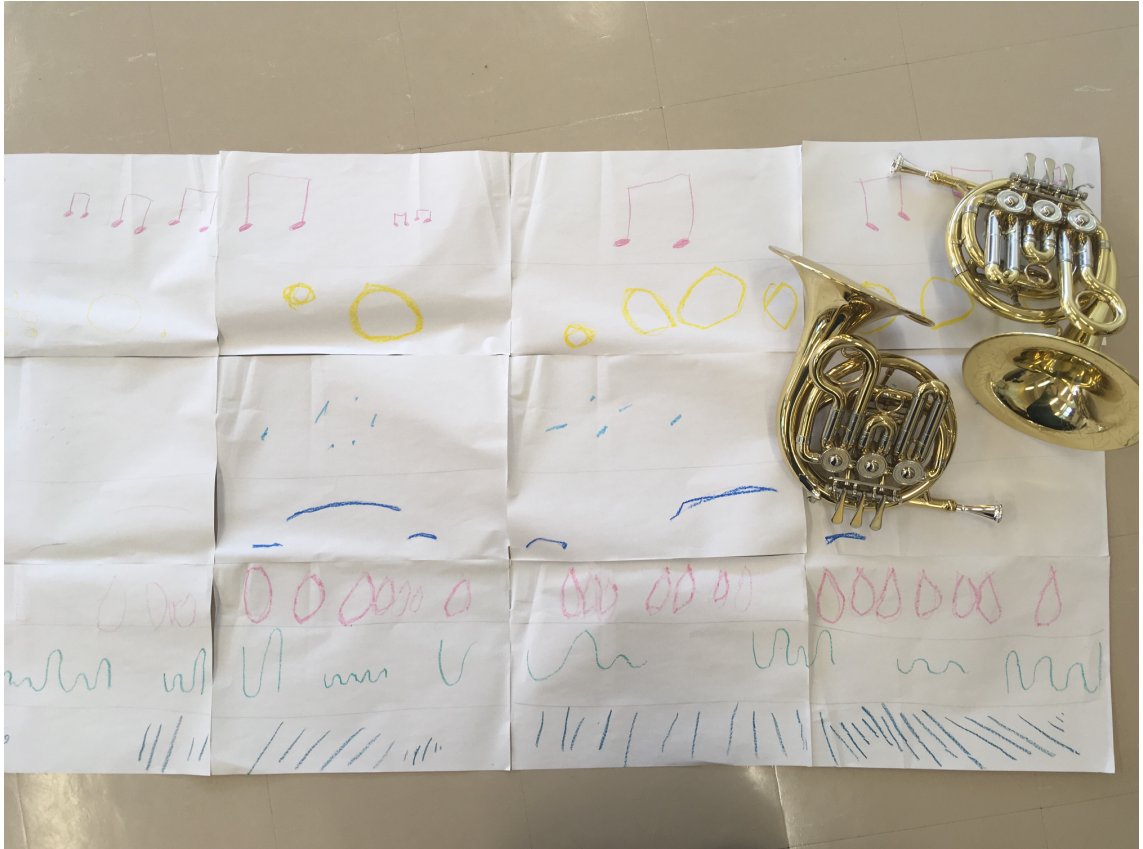
Laulaminen on tärkeä työtapo soitinkaruselli- ja musiikkivalmennusryhmissä. Ahosen (2004, 88–90) mukaan esikoulu- ja ala-asteikään sijoittuu tonaalisen omaksumisen vaihe, jossa sävelpuhtaus paranee ja tonaaliset horjahdukset laulun säkeiden välillä vähenevät. Koska tässä vaiheessa laulamisen sävelpuhtaudessa tapahtuu merkittävää kehittymistä, pidän tärkeänä, että laulutaitoa pidetään yllä myös soittotunneilla sekä orkesterissa. Soitinkaruselli- ja musiikkivalmennusryhmissä oppilaat eivät vielä lue nuottikirjoitusta, eivätkä välttämättä osaa soittaa montaa ääntä soittimellaan. Yksinkertaiset, muutaman sävelen melodiat saavat uuden merkityksen laulujen sanoista. Laulua jaksaa toistaa useita kertoja esimerkiksi sanoja hieman muuntelemalla, näin melodia tulee tutuksi ja oppilas pystyy siirtämään sen omaan soittimeensa. Kokemukseni mukaan lapsi, joka vasta opettelee nuotinlukutaitoa, kiinnittää huomionsa usein niin tiiviisti nuotinlukuun, että ei havainnoi tuottamaansa ääntä, sen korkeutta tai laatua. Sävelkulultaan monimutkaiset laulut voidaan toteuttaa yhteismusisointiryhmässä keksimällä niihin muutaman sävelen säestysostinato. Suuressa ryhmässä tämän saa toteutettua helposti jakamalla oppilaat laulajiin ja soittajiin. Nuotinlukutaitoa ei edelleenkään tarvita, koska opettaja voi näyttää ostinatokulkua ”laulavalla kädellä”, eli piirtämällä melodialinjaa ilmaan, tai solmisointiin perustuvalla käsimerkkijärjestelmällä.

Laulun opettamiseen on olemassa useita vaihtoehtoja, kuten kaikumenetelmä, laulun sanojen loruilu tai pelkän melodian hyräily. Laulun opetukseen voi käyttää myös havainnollistamisvälineitä kuten käsinukkeja, kuvia, tai eri aisteja. Alle kouluikäisten lasten kanssa laulunopetus tapahtuu aina korvakuulolta eli ilman nuotteja. (Krokfors 2017, 163.) Ruokosen mukaan esi- ja alkuopetusikäisellä lapsella paras metodi laulunopetukseen on kaikulaulu. Lapset oppivat parhaiten toistamalla. (Ruokonen 2016, 39.) Kaikulaulu yhdistettynä liikkeeseen tai musiikkiliikuntaan on käytetyin metodimme laulunopetukseen myös soitinkaruselli- sekä musiikkivalmennusryhmässä.

Soittaminen

Pienen lapsen ensimmäiset soittimet ovat oma keho ja ääni. Oma keho on aina lähettyvillä, se on mitä monipuolisin soitin ja se soi jokaisella ihmisellä eri tavalla. Keholla tuotettavia ääniä ovat mm. taputus, napsutus, suhistus, tömistys, läpsytys ja silitys. Suulla voi toteuttaa ääniä maiskuttaen, naksutellen, puhaltaen, päristäen ja sihistäen. (Seppänen, Lindeberg-Piiroinen & Tarvonen 2017, 218–223.) Soitinkarusellissa ja musiikkivalmennusryhmässä kehosoitimien käyttö elävöittää yksinkertaisia melodioita. Olen käyttänyt kehorytmiikkaa apuna myös A-puhallinorkesterissa auttamaan uusien rytmikuvioiden hahmottamisessa. Kehorytmiä, eli ”komppia” vaihtamalla yksinkertaista melodiaa jaksaa toistaa useita kertoja. Kehosoittimien ja omien instrumenttien lisäksi käytämme musiikkivalmennusryhmässä myös musiikkileikkikoulun soittimistoa: ksylofoneja, rumpuja, kanteleita ja lyömäsoittimia.

Soitinkaruselli- ja musiikkivalmennusryhmissä olemme opetelleet lukemaan musiikkia äänikuvista ja äänipartituureista (kuvio 4). Äänikuva toteutetaan valitsemalla kullekin kuvassa näkyvälle elementille oma ääni. Äänen liike ja kesto piirretään paperille ja toteutetaan soittaen. Äänikuvassa soi yksi ääni kerrallaan. Äänipartituuria luetaan kuten äänikuvaa, mutta siinä jokainen toteuttaa omaa stemmaansa. Näistä harjoituksista on helppo edetä myöhemmin varsinaiseen nuottikirjoitukseen. Olemme toteuttaneet äänikuvaa ja äänipartituuria ensin kehosoitimilla, sitten omilla instrumenteilla. Helppoja toteutettavia yhteissoitossa ilman nuotinlukutaitoa ovat myös soivat runot sekä musiikkisadut, joissa omalla instrumentilla voidaan kuvailla sadun henkilöitä, tapahtumia tai äänimaisemaa. A-puhallinorkesterissa soittajat lukevat jo nuotteja, mutta olemme käyttäneet musiikkisadua improvisointiharjoituksena. Koska puhallinorkesterilaisilla on jo enemmän soittotaitoa kuin soitinkaruselli- tai musiikkivalmennusryhmässä, kuulostivat nämä lyhyet improvisaatioharjoitukset jo aika hienoilta!

Kuvio 4. Musiikkivalmennusryhmän äänipartituuri: ”Syksyn ääniä”

Musiikkiliikunta

Musiikkiliikunnassa yhdistyvät kuuntelu, laulu, kehon liike ja oma keksintä. Instrumenttina toimii koko keho. (Juntunen 2010, 11, 13.) Musiikkiliikunnan tarkoituksena on tukea lapsen kehon toimintaa ja kasvua aktiivisen tekemisen ja liikkeen avulla. Hieno- ja karkeamotoriset harjoitukset kehittävät lapsen kehonhallintataitoja. Musiikkiliikunnalla vahvistetaan myös oppimisen kannalta oleellista reaktio- ja keskittymiskykyä. Lisäksi musiikkiliikunnan avulla voi opettaa musiikillisia käsitteitä. (Seppänen, Tarvonen & Lindeberg-Piironen 2017, 275–276; Perkiö 2010, 12.)

Musiikkiliikuntaharjoitukset kehittävät myös valmiuksia musiikin kokonaisvaltaiseen ilmaisuun. Tällaisia harjoituksia ovat mm. rentoutumisharjoitukset, roolileikit, dramatisointi ja vapaa liikunnallinen ilmaisu. (Linnankivi ym. 1989, 194–202.) Musiikkiliikunnan avulla voidaan edistää lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä ja auttaa häntä toimimaan ryh-

mässä. Kontaktiharjoitusten avulla lapsi oppii koskettamaan muita ja tulemaan itse kosketetuksi. Harjoitusten avulla lapsi oppii ymmärtämään yksilöiden ominaisuuksia ja arvostamaan muita. (Seppänen, Tarvonen & Lindeberg-Piironen 2017, 277.)

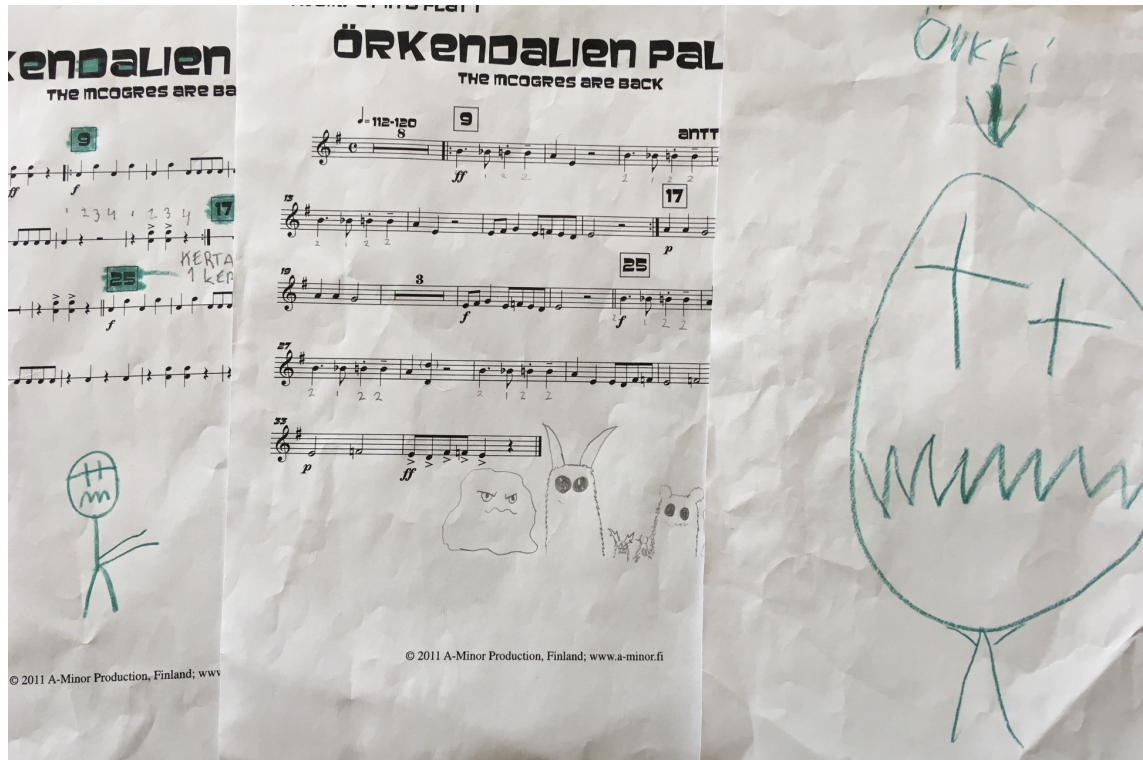
Soitinkarusellissa ja musiikkivalmennusryhmässä laulut opetellaan usein liikunnan tai kehollisuuden kautta. Kokemukseni mukaan liikunnan avulla lapsi hahmottaa heti laulun sykkeen ja muodon, esimerkiksi pitämällä sykettä jaloissa tai vaihtamalla liikettä laulun eri osissa. Myös tauot ja melodian kulku voidaan ilmentää kehollisesti ennen soittimeen tarttumista. Tämä säästää koko ryhmän korvia ja opettajan ääntä – ohjeita ei tarvitse yrittää huutaa suuren äänimassan yli, kun pelkkä kehollinen liike antaa oppilaille viestin esimerkiksi tauon paikasta. Myöhemmin esimerkiksi nuottikuvaan tutustuttaessa he hahmottavat tauon paikan tai samat melodian kaarrokset ongelmitta. Käytämme musiikkiliikuntaa soitinkarusellissa ja musiikkivalmennusryhmässä myös piristykseenä keskittymistä vaativien soittotehtävien lomassa.

Taideintegraatio

Taideintegraatiolla tarkoitetaan, että tutkittavaa asiaa käsitellään moniaistisesti ja kokonaisvaltaisesti (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 12). Monipuolinen, kaikki aistit huomioiva toiminta avaa mielen oivalluksille ja antaa kokonaisvaltaisen kokemuksen mahdollisuuden (Alho 2017, 323). Varhaisiän musiikkikasvatuksessa eri taiteenlajit ovat monipuolisesti käytössä rikastuttamassa musiikin oppimista ja tukemassa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Taideintegraatiota käytetään esimerkiksi tunnelmaan virittäytymisessä, keskittymiskyvyn parantamisessa sekä virkistytymisessä. Musiikin lisäksi musiikkileikkikoulutunneilla onkin mukana kuvataidetta, sanataidetta, teatteria, tanssia ja luovaa ilmaisua. Monipuolisen taidekasvatuksen kautta kasvattaja antaa mahdollisuuden taiteellisen peruskokemuksen syntymiselle. Tällä tarkoitetaan lapsuudessa saatuja moniaistisia kokemuksia, joiden päälle rakentuu myöhemmät taidemieltymykset, taideharrastuksen kohteet ja kulttuuriset arvostukset. (Ruokonen ym. 2009, 12.)

Oiva esimerkki taideintegraatiosta on varjoteatteri, jonka toteutimme musiikkivalmennusryhmän kanssa. Osa oppilaista toimi varjoteatterin näyttelijöinä ja valaisijamestareina, osa muusikkoina. Suunnitelmissa on toteuttaa taideintegraatiota myös A-puhallinorkesterilaisten kanssa. Ohjelmistoomme kuuluva kappale, Antti Nissilän ”Örkendalien paluu” sai oppilaat pohtimaan, mitä örkendalit ovat ja miltä ne näyttävät. ”Örkkejä” alkoi ilmestyä

nuotteihin (kuvio 5), ja upeat kuvat innostivat meitä suunnittelemaan örkki-näyttelyn kevätkonsertin yhteydessä. Oppilaat toivoivat myös, että voisimme tehdä örkki-naamiot – puhalltimien soitto naamio päässä ei vain taida käytännössä toimia.

Kuvio 5. A-puhallinorkesterilaisten näkemys örkendaleista

Myös soitinsadut sekä -lorut ovat erinomaisia esimerkkejä helposti toteutettavasta taideintegraatiosta, näitä olemme toteuttaneet soitinkarusellissa, musiikkivalmennusryhmässä ja A-puhallinorkesterissa.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHTYYS

3.1 Lapsen kehitys

Tässä luvussa tarkastelen alle 10-vuotiaan lapsen kehitystä erityisesti musiikkikasvatuksen näkökulmasta. Kerron myös lapsesta sosiaalisena toimijana. Lopuksi pohdin ryhmäytymisen merkitystä oppimisen kannalta ja opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutussuhdetta.

3.1.1 6–9 -vuotiaan lapsen kehitys musiikkikasvatuksen näkökulmasta

Jean Piaget'n kehityspsykologisen teorian vaiheita käytetään usein kuvaamaan lapsen kognitiivista kehitystä. Ikävuosiin 6–11 ajoittuu Piaget'n mukaan konkreettisten operaatioiden kausi. Tänä aikana lapsi saavuttaa luku- ja kirjoitustaidon ja ajattelu alkaa noudattaa logiikan sääntöjä. Lapsi kykenee vertaamaan ja suhteuttamaan asioita toisiinsa, kun ne liittyvät hänelle tuttuun asiaan. Abstraktien asioiden käsittely tuottaa kuitenkin vielä vaikeuksia, ja ajattelu on hyvin sidoksissa lähiympäristöön ja esillä oleviin ajattelun kohteisiin. (Vasta 2017. 21, 120–124.)

6–7 -vuotiaana lapsi on tiedollisilta taidoiltaan, motorikaltaan ja kielen kehitykseltään saavuttanut kouluun tarvittavan vaatimustason. Tästä lähtien harjoittelulla on suuri merkitys taitojen edelleen eteenpäin kehittämiseksi. Ensimmäisinä kouluvuosina lapsi on usein innokas oppimaan, ja haasteena onkin oppimisen ilon ja innostuksen säilyttäminen läpi kouluvuosien. Lapsen maailmankuva laajenee, hän ymmärtää lukukäsitteitä ja hänelle muodostuu kuva ajallisesta jatkuvuudesta. Musiikkikasvatuksessa tätä tiedollista kiinnostusta voidaan käyttää hyväksi musiikin hahmottamisen peruskäsitteiden omaksumiseen leikinomaisin keinoin. Kouluun meno merkitsee myös irrottautumista kodin ja päiväkodin tutusta ympäristöstä. On erityisen tärkeää tukea lapsen itsetuntoa ja minäkuvaa tämän uuden elämänvaiheen edessä. Opettajan tehtävä onkin rohkaista lasta ilmaistamaan itseään esimerkiksi eri taiteen muotojen kautta. Myönteisiin kokemuksiin tukeutuminen myös musiikissa vahvistaa tunne-elämältään ja motorikaltaan epävakaa lapsen minäkuvaa. (Lindeberg-Piironen & Ruokonen 2017, 128; Ruokonen 2016, 81–82.)

Erikssonin kehitysteorian mukaan 5–10 -vuotias lapsi elää vaihetta, jossa hänelle muodostuu käsitys työnteosta ja omista kyvyistään. Oikean tuen avulla lapsi kokee itsensä taitavaksi ja se rohkaisee häntä oma-aloitteiseen työskentelyyn. Musiikkikasvatuksessa

tämän ikäinen lapsi tarvitsee erityistä kannustusta ja tukea ja juuri hänelle sopivia musiikin oppimistehtäviä ryhmässä. Näin lapsen myönteinen minäkuva musiikillisesta osaamisestaan vahvistuu. Esiopetusikäiselle lapselle on tärkeää onnistua ja suorittaa tehtävät ”oikein”. Tästä syystä on tärkeää tarjota lapselle sellaisia toiminnan ja oppimisen muotoja, joissa jokainen malli on yhtä oikea. Musiikki on tähän erinomainen väline. Mikäli lapsi kokee epäonnistuvansa musiikillisessa osaamisessaan, saattaa hän vetäytyä musiikillisesta toiminnasta. Opettajalla on keskeinen rooli esi- ja alkuopetusikäisen lapsen musiikillisen ilmaisun tukijana. (Ruokonen 2016, 36.)

Lapsi elää suurta muutosvaihetta myös fyysisessä kasvussa. Raajat kasvavat eri tahdissa, niiden suhteet muuttuvat, ja niiden hallinta tuottaa välillä vaikeuksia. Tämän ikäisellä lapsella on suuri liikunnan tarve. Saattaa vaikuttaa, että lapsi on vilkas ja levoton. Lapsi kykenee keskittymään lukemiseen, kuunteluun, piirtämiseen ja pelailuun, mutta kaipaa toimintaan vaihtelua. Keskittymistä vaativien tehtävien välissä tulisi olla tilaa esimerkiksi musiikkiliikunnallisille leikeille tai muille liikunnallisille aktiviteeteille. Musiikkiliikunnalla sekä hienomotoriikka- ja koordinaatioharjoituksilla tulisikin olla suuri rooli esi- ja alkuopetusikäisen lapsen musiikkikasvatuksessa. Tämän ikäiselle lapselle voi opettaa esimerkiksi musiikin hahmotusaineiden perusteita luontevasti musiikkiliikunnan kautta. (Ruokonen 2016, 52, 81–82; Lindeberg-Piiroinen & Ruokonen 2017, 128.)

Lapsi tajuaa 5–6 -vuotiaana sävelkorkeuden, rytmin, melodian ja harmonian olemassaolon, osaa demonstroida musiikillisia käsitteitä ja laulaa opetettuja lauluja yhä tarkemmin. Tämän ikäinen lapsi osaa käyttää jalkoja ja käsiä itsenäisesti, esimerkiksi taputtaa sanarytmiä ja kävellä sykkeessä. 6-7 -vuotiaalla lapsella laulukyky ja tonaalinen muisti on jo melko kehittynyt. Useimmilta sujuu ryhmän tuella helpot laulut. Lapsi tunnistaa lauluja ilman sanoja ja sisäinen laulaminen, eli laulun jatkaminen keskeytyksen jälkeen onnistuu. 7–8 -vuotiaana lapsi tajuaa, että sävelkorkeudelle, rytmille ja melodialle on symbolinen merkintätapa, notaatio. (Ruokonen 2001, 125-126; Krokforsin 1985, 37.)

Paananen (2003) on tutkinut väitöskirjassaan, kuinka 6–11 -vuotiaat lapset hahmottavat tonaalisen musiikin perusrakenteita. Paanasen musiikillis-kognitiivisen kehityksen malli käsittää kolme kehitysvaihetta: sensomotorisen (4–18 kk), relationaalisen (1,5–5 -v) ja dimensionaalisen (5–11 -v) vaiheen. Kukin kehitysvaihe on jaettu osavaiheisiin. Dimensionaalisen vaiheen ensimmäinen osavaihe on yksitahoisen koordinaation osavaihe (5–7 -v). Paanasen mukaan tällöin lapsen tarkkaavuus kohdistuu pulssin johdonmukaisuuteen tai rytmiseen ryhmittelyyn. Lapselta onnistuu esimerkiksi helppojen ¼ -sykkeisten

rytmien iskuttaminen. Melodiaimprovisoinneissa lapsi toistaa tonaalisesti tärkeitä säveliä, erityisesti diatonisen asteikon viittä ensimmäistä säveltä. Sointukulkujen tuottaminen on tässä vaiheessa vielä puutteellista.

Paananen esittää, että dimensionaalisen vaiheen toinen osavaihe on kaksitahoisen koordinaation vaihe (7–9 -v). Tällöin lapsi kykenee jo haastavampiin rytmisiin havaintoihin, esimerkiksi iskuttamaan heikolta iskulta lähteviä rytmitehtäviä. Melodian improvisoinneissa lapsi kykenee kohdistamaan tarkkaavuutensa kahteen eri elementtiin, kuten melodiaan, rytmiin tai tonaalisuuteen. Melodiaimprovisoinneissa tonaalisesti tärkeät sävelet alkavat erottua. Lapsi kykenee lisäämään melodioihin jo sointuja enenevissä määrin.

Paanasen mukaan dimensionaalisen vaiheen kolmas osavaihe on monimutkaisen koordinaation osavaihe (9–11 -v). Tässä vaiheessa lapsi kykenee tuottamaan monimutkaisia ja synkopoivia rytmejä. Melodian improvisoinneissa on monimutkaisia melodiamotiiveja. Soinnuttaminen onnistuu jo, ja toonikalopukkeen käyttö yleistyy (Paananen 2003, 212).

3.1.2 Lapsi sosiaalisena toimijana

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, jolla tarkoitetaan sitä, kuinka kiinnostunut ihminen on muiden seurasta, eli *halua* olla muiden kanssa. Sosiaaliset taidot tarkoittavat taitoa selvittää sosiaalisista tilanteista, eli *kykyä* olla muiden kanssa. Kasvattajilla on tärkeä rooli lapsen sosiaalisten taitojen kehittäjänä. Aggressio on monesti lapselle tehokkain tapa tulla toimeen ryhmässä, mutta se ei ole sosiaalisesti hyvää käytöstä. Kasvattajan tulee ohjata lasta eettisesti ja moraalisesti hyväksyttäviin keinoihin ryhmässä selviytymiseen. Sosiaalisissa taidoissa näkyy ihmisen kyky arvostaa ja kunnioittaa muita sekä kyky käyttäytyä sovittujen sääntöjen mukaan. Terve itseluottamus ja kyky arvioida ja kontrolloida omaa käytöstään mahdollistavat rakentavan sosiaalisen kanssakäymisen. Aikuisen reaktioilla lapsen sosiaaliseen käytökseen on vahva vaikutus lapsen kehitykseen. Lapsen persoonallisuus muokkautuu siis sen mukaan, mitä synnynnäisiä piirteitä ulkopuolisten reaktiot vahvistavat, ja mitä ne heikentävät. Erityisen paljon positiivista palautetta sosiaalisista tilanteista tarvitsee lapsi, joka ei ole kovin sosiaalinen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17, 23–24, 38–39.)

Tovereiden palautteella on merkittävä vaikutus minäkuvan muodostumiseen ja ylläpitämiseen. Jos lapsella on tovereiden palautteen takia tietty käsitys itsestään, hänen ei ole

helppoa muuttaa käytöstään, vaikka käsitys olisikin väärä. Tämä vääristää lapsen minäkuvaa ja muuttaa hänen käytöstään. Tovereiden suuri vaikutus on haaste kasvattajille. Esimerkiksi aggressiivista käytöstä on vaikea muuttaa, mikäli lapsi ei tunnista käyttäytymisensä aggressiivisesti, vaan kokee olevansa pidetty tovereidensa joukossa. Tällöin kasvattajan tehtävänä on lapsen minäkuvan muuttaminen niin, että lapsi ymmärtää kuinka hän todellisuudessa käyttäytyy ilman vääristävää toveripalautetta. Sosiaalisella statuksella on tärkeä merkitys lapselle, ja ryhmän ulkopuolelle jääminen on vakava uhka kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta, erityisesti murrosiässä. Kasvattajilla on mahdollista vaikuttaa, millä ominaisuuksilla status lapsiryhmässä saavutetaan, ja siten vaikuttaa myös lasten arvomaailman muodostumiseen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 192–193, 195–199.)

3.1.3 Turvallisen oppimisympäristön merkitys oppimiseen

Turvallinen oppimisympäristö on ehdoton edellytys oppilaan motivoimiseksi oppimisprosessiin. Tämä tarkoittaa, että oppilaan ei tarvitse pelätä joutuvansa kiusatuksi muiden oppilaiden tai opettajan taholta, ja hän kokee olevansa pidetty ja hyväksytty. (Yli-Luoma 2003, 37–40.) Kun oppilas kokee ryhmän turvalliseksi, hän on valmis oppimaan. Turvallinen ryhmä on tärkein edellytys myös luovuudelle ja ongelmanratkaisulle. Turvallisessa ryhmässä ryhmän jäsenen ei tarvitse kokea pelkoa, häpeää tai syyllisyyden tunnetta ja hän uskaltaa esittää hulluimmatkin ideansa. (Aalto 2002, 4–6.)

Opettajalla on suuri vastuu luodessaan ryhmään turvallisuudentunnetta. Kun jokainen ryhmän jäsen kokee oppimisympäristön turvalliseksi, ja olevansa tasavertainen muiden kanssa, jää tilaa oppimiselle. Yksi keino ryhmän koheesion, eli kiinteyden rakentamiseen ja turvallisen oppimisympäristön luomiseen on ryhmäyttäminen. Toiminnallisilla ryhmäytämisharjoituksilla opettaja voi vähitellen kasvattaa ryhmäläisten turvallisuuden tunnetta. (Aalto 2002, 19.) Esimerkiksi nimileikit ovat hyvä tapa aloittaa ryhmään tutustuminen lasten kanssa. Oman nimen ääneen sanominen tuo jokaisen esille. Kuullessaan oman nimensä ryhmäläinen tietää, että hänet on huomattu ja huomioitu. (Juntunen ym. 2010, 49.)

Oppimisprosessi, joka tapahtuu sosiaalisessa interaktiossa, eli yhdessä muiden kanssa, on optimaalinen oppimisen muoto (Yli-Luoma 2003, 90). Instrumenttiopetus on usein yksilöopetusta, ja monet instrumenttiopettajat vierastavat ajatusta ryhmäopetuksesta. Ryhmäopetusta instrumenttiopetuksen tukena puoltaa kuitenkin useat seikat. Ryhmäopetus esimerkiksi edistää vuorovaikutustaitoja ja oppilaat oppivat toimimaan ryhmässä. Ryhmä

mahdollistaa erilaiset musiikilliset pelit ja leikit, erilaiset yhteissoittomuodot sekä ryhmässä improvisoinnin. Usein oppilaat motivoituvat musiikin harrastamisesta ryhmän avulla. (Hyry-Beihammer ym. 2013, 176–178.) Erityisesti soitinopintojen alkuvaiheessa muiden, samanhenkisten oppilaiden tapaamisella on suuri merkitys oppilaan musiikillisen minäkuvan kehityksessä (Anttila & Juvonen 2002, 144).

Anttila ja Juvonen (2002) kirjoittavat kirjassaan ”Kohti kolmannen vuosituhannen musiikkikasvatusta” soitinopettajan ja oppilaan välisestä vuorovaikutuksesta ja sen vaikutuksesta oppilaan harrastusmotivaatioon. He toteavat, että opetus on oppilaalle merkityksellistä, kun oppilas pitää opettajasta ja heidän vuorovaikutussuhteensa on läheinen ja myönteinen. Huonossa ilmapiirissä, opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksen ollessa heikkoa oppiminen jää aina puutteelliseksi. Oppilaan sitoutumista soittoharrastukseen häiritsee, mikäli vuorovaikutussuhde opettajaan on esimerkiksi liian takertuvainen, eripurainen tai ristiriitainen, tai mikäli oppilas ei pidä opettajasta. Erityisesti opintojen alkuvaiheessa opiskelumotivaatio saattaa loppua, jos opettaja on liian vaativa, ankara tai etäinen. Anttila ja Juvonen esittävätkin, että soitinopintojen alkuvaiheessa tärkeämpää kuin opettajan musiikillinen taidokkuus, on hänen kykynsä luoda oppitunnille lämmin, kannustava ja läheinen ilmapiiri. (Anttila & Juvonen 2002, 132, 143, 146-147.)

3.2 Yhteisopettajuus

Termi samanaikaisopetus (co-teaching) on ollut Suomessa käytössä jo 1960-luvulla (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 5). Vuonna 2010 kouluille lähettämässään ohjekirjeessä opetusvirasto määritteli termin samanaikaisopetus näin: ”Samanaikaisopetuksella tarkoitetaan opetustilannetta, jossa kaksi tai useita opettajia työskentelee samassa opetustilanteessa yhteisten oppilaiden parissa. Samanaikaisopettajaksi käy opettajan nimikkeellä koulussa työskentelevä henkilö” (Ahtiainen ym. 2011, 6–7). Termillä viitataan siis tilanteeseen, jossa vähintään kaksi saman tai eri ammattiryhmän opettajaa jakaa opetustyön, jonka on perinteisesti tehnyt yksi opettaja (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 5). Pelkästään kahden opettajan läsnäolo samassa luokassa ei kuitenkaan tarkoita samanaikaisopettajuutta. Avainasemassa ovat opettajien keskinäinen vuorovaikutus ja yhteisvastuullisuus. (Pakarinen, Kyttälä & Sinkkonen 2015, 3).

Nykyään käytössä on paremmin englanninkielistä vastiketta co-teaching kuvaava termi yhteisopettajuus. Takalan (2010) mukaan termissä yhteisopettajuus käy selvemmin ilmi toiminnan yhteinen suunnittelu, toteutus ja arviointi (ref: Ahtiainen ym. 2011, 17). Opin- näytetyössäni käytän termiä yhteisopettajuus.

Yhteisopettajuus on yleistymässä suomalaisissa peruskouluissa, mutta toistaiseksi sitä on vähän. Yleisimmin työparin muodostaa luokanopettaja ja erityisopettaja. (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 5; Pakarinen, Kyttälä & Sinkkonen 2011, 3.) Oman kokemukseni, sekä haastattelemini kollegoiden mukaan yhteisopettajuutta toteutetaan jonkin verran myös musiikkiopistoissa lähinnä orkestereissa sekä kamarimusiikin ohjauksessa.

3.2.1 Yhteisopetuksen mallit

Yhteisopetuksen mallit voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, mikä on opettajien roolien suhde toisiinsa. Avustavassa ja täydentävässä opettamisessa toinen opettaja opettaa toisen toimiessa avustajana ja tarkkailijana. Rinnakkain opettaminen tarkoittaa, että oppilaat on jaettu kahteen eri ryhmään, joissa molemmissa on oma opettaja. Tunnin sisällön tai ryhmäkoon ei tarvitse olla sama molemmissa ryhmissä. Tiimiopettamisessa kaksi opettajaa tekee sen, mitä yleensä yksi opettaja tekee, eli opettajat suunnittelevat ja toteuttavat tunnin yhdessä. Tässä mallissa olennaista on, että opettajat ovat tasavertaisia kumppaneita, ja tämä välittyy myös oppilaille. (Villa, Thousand & Nevin 2004; Friend, Cook, Hurley-Chamberlain & Shamberg 2010; ref. Pulkkinen & Rytivaara 2015, 25–29.) Soitinkarusellissa meillä on käytössä rinnakkain opettamisen malli, puhallinorkesterissa tiimiopettamisen malli.

Vaikka työparina toimivalla kahdella eri opettajalla on erilaiset taidot, taustat sekä työkokemus, molemmat opettajat ovat luokassa yhtä tärkeitä. Yhteisopettajuus perustuukin ammatilliseen tasa-arvoisuuteen (Ahtiainen ym. 2011, 20). Oppilaiden näkökulmasta luokassa on kahdenlaisia ihmisiä: oppilaita ja aikuisia. Aikuisilla voi olla erilaisia rooleja, mutta heidän yhteinen päätehtävänsä on olla aikuisia, ja heillä tulee olla yhteinen näkemys luokan säännöistä ja työskentelytavoista. Yhteisopettajuudessa opettajien roolien vaihto auttaa molempien opettajien työtapojen esiin tuonnissa sekä oppilaisiin tutustumisessa. Opettajien roolien ei tulisi jämähtää sellaisiksi, että toinen on aina avustajan roolissa. (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 30.)

3.2.2 Yhteisopettajuuden hyödyt ja haasteet

Opetusministeriö on vuonna 2007 esittänyt tavoitteeksi kouluille tasa-arvoisen oppimisympäristön, joka on mahdollisimman hyvä kaikille oppijoille. Yhtenä ratkaisuna tähän haasteeseen on esitetty yhteisopettajuutta. (Pakarinen, Kyttälä & Sinkkonen 2015, 2.)

Porvoonseudun musiikkiopiston Porvoon toimipisteessä jousiorkesterit ovat toimineet jo pitkään työpareittain. Haasteeksi oli koettu aikaa vievää soitinten viritystä sekä tilan järjestäminen, ja mm. näihin ongelmiin toivottiin ratkaisua parityöskentelyllä. Kokemukset ovat olleet positiivisia. Työparitoiminnan on todettu helpottavan ohjelmistosuunnittelua ja tuovan siihen monipuolisuutta, sekä mahdollistavan harjoitusajan tehokkaan käytön ja mm. stemmiksien järjestämisen. Samaa mallia haluttiin kokeilla myös puhallinorkesterissa. Oman työparini kanssa toivoimme yhteisopettajuuden puhallinorkesterissa tuovan oman pedagogisen kehittymisen lisäksi helpotusta erityisesti työrauhan ylläpitoon, työn kuormittavuuteen ja nuotistonhoitoon. Yhteisopettajuusmalli on ollut käytössä parin vuoden ajan myös opettamassani soitinkarusellissa.

Yhteisopettajuuden hyödyistä löytyy useita tutkimuksia. Ahtiaisen ym. (2011) helsinkiläisille opettajille tekemässä kyselyssä opettajat mainitsivat hyödyiksi mm. parantuneen työrauhan luokassa, myönteisen vaihtelun omaan työhön, vertaistuen, pedagogisten toimintatapojen jakamisen sekä omien vahvuuksien paremman hyödyntämisen. Yhteisopettajuuden koettiin myös tehostavan opetuksen käytännön toteutusta. (emt., 36–37.) Rytivaaran ja Pulkkinen keskisuomalaisille opettajille tehdyssä tutkimuksessa edellisten lisäksi nousi esiin turvallisuuden tunne, onnistumisen elämykset, pienryhmätyöskentelyn mahdollisuus ja työn mielekkyyden lisääntyminen. (Rytivaara & Pulkkinen 2015, 8–10.) Erityisopettaja Sami Luoto korostaa yhteisopettajuuden hyötyjä oppilaan sosiaalisen stigmaation näkökulmasta. Koko oppilasryhmän apuna toimiva opettajapari auttaa kaikkia oppilaita, eikä leimaannu yhden oppilaan avustajaksi kuten perinteisessä kouluavustajamallissa. (Pakarinen, Kyttälä & Sinkkonen 2011, 2.)

Yhteisopettajuus nähdään myös työhyvinvointia parantavana työtapana. Työstressi vähenee, kun vastuuta pystyy jakamaan, ja opettajalla on mahdollisuus jatkuvaan vertaistukeen. (Pakarinen, Kyttälä & Sinkkonen 2015, 6.) Soitinkarusellissa olimmekin kokeneet, että parityöskentely on inspiroiva lisä muuten yleensä yksin työskentelevälle. Koimme työssäjaksamisen kannalta arvokkaana myös mahdollisuuden purkaa tunnin kulku kollegan kanssa. Totesimme oppilaiden erilaisuuden huomioimisen helpottuvan kahden taustaltaan erilaisen opettajan avulla. Kahden opettajan läsnäolo antaa oppilaille myös sosiaalisen mallin yhteistyöstä.

Työparin kanssa työskennellessä kunkin opettajan henkilökohtaiset taidot ja voimavarat voidaan ottaa paremmin huomioon, ja näin lisätä opettajan työssäjaksamista. (Pakari-

nen, Kyttälä & Sinkkonen 2015, 6.) Puhallinorkesterinjohtajat pitivätkin tärkeänä työpareja muodostaessa, että orkesterissa on jonkin toisen puhallinryhmän opettaja tai lyömäsoitinopettaja. Puupuhallinopettaja pystyy auttamaan puupuhaltajia ja vaskipuhaltajia vaskisoittajia. Näin harjoitukset etenevät tehokkaasti. Puhallinorkesterissa haasteena voivat olla pienet orkesterikokoonpanot, joten suurena apuna koettiin myös se, että toinen opettaja pystyy soittamaan jotain puuttuvaa stemmaa, jotta kuulokuvasta tulee mielekäs.

Soitinkarusellissa tunnumme kollegani kanssa toisemme hyvin, ja tiesimme että pysymme täydentämään toisiamme eri vahvuusalueilla. Tavoittelimmekin työparitoiminnalla monipuolisuutta oppilaan näkökulmasta: Työparin ansiosta meillä on mahdollisuus jakaantua ryhmiin ja esitellä soittimia laadukkaasti ja monipuolisesti. Kaksi opettajaa antaa mahdollisuuden isoon ryhmään ja yhteissoittoon kahdella soittimella. Oppilas saa kokemuksen orkesterisoitosta heti instrumenttiopetuksen aluksi, ja kokee yhteissoiton luonnollisena osana soittoharrastusta. Lapsille ison ja pienempien ryhmien yhdistelmä antaa mahdollisuuden ison ryhmän tuomaan turvaan ja yhteishenkeen, ja toisaalta pienemmän ryhmän yksilöllisempään huomioon. Isompi ryhmä mahdollistaa erilaisia pedagogisia ratkaisuja kuten sen, että osa ryhmästä voi laulaa tai liikkua ja osa soittaa. Olemmekin olleet iloisia todetessamme, että ison ja pienemmän ryhmän edut ovat toteutuneet ryhmässämme. Isossa ryhmässä lapset esim. laulavat rohkeammin ja pienessä taas saavat enemmän huomiota.

Yhteistyö tuo lisää varmuutta työhön, tuottaa parempia ratkaisuja ongelmaan, luo useamman laatuista ideoita, sekä lisää luottamusta tartuttaessa uuteen tehtävään (Pennington 2005, s. 51). Puhallinorkesterissa toivoimme moniammatillisen yhteistyön helpottavan tapahtumien järjestämistä. Yhdistämällä puupuhallinopettajan ja vaskisoitintaustaisen varhaisiän musiikinopettajan taidot ja voimavarat, saimme aikaan oppilaille mielekkäitä tapahtumia. Yhteistyömme mahdollisti mm. A- ja B-puhallinorkestereiden improvisaatio- ja sävellyksillän toteuttamisen, sekä muskarilaisille ja soitinkarusellilaisille suunnatun ”Puhallinorkesteri tutuksi” -konsertin järjestämisen. Muskarilaisten vierailut puhallinorkesterissa ja orkesterilaisten vierailut muskarissa helpottuivat myös merkittävästi tämän yhteistyön ansiosta. Esimiesten taholta yhteisopettajuuden hyödyksi katsottiin lisäksi sairaspöissaolojärjestelyiden helpottuminen – harjoituksia ei tarvitse perua opettajan sairastuessa.

Ahtiaisen ym. (2011) tutkimukseen osallistuneet opettajat mainitsivat yhteisopettajuuden haasteeksi suunnitteluajan puutteen ja riittämättömyyden. Opettajien kokemuksen mukaan tämä johti mm. roolien jämähtämiseen, jolloin toinen opettaja saattoi jäädä ”vain avustajaksi”. Pulkkinen ja Rytivaara (2015) korostavatkin yhteisen suunnitteluajan merkitystä opetuksen onnistumisen kannalta. Heidän mukaansa yhteinen suunnittelu aika tulisi pitää säännöllisesti, ja se olisi hyvä merkitä lukujärjestykseen. Suunnittelulle ja keskustelulle tulisi varata aikaa ennen opetuksen alkua etenkin, mikäli työpari ei ole ennestään tuttu. Suunnittelu helpottuu vähitellen, vaikka sitä alkuvaiheessa tarvitaan paljon. (emt. 12, 22.) Totesimme suunnitteluajan puutteen suurimmaksi haasteeksi myös puhalinorkesterissa ja soitinkarusellissa.

Yhteisopettajuus on tiimityöskentelyä, ja se vaatii opettajilta hyviä vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja, sekä ehdottomasti ammatillista tasavertaisuutta (Pakarinen, Kytälä & Sinkkonen 2011, 6). Tiimityöskentelyä haittaavia tekijöitä on puutteet tai virheet viestinnässä työparin välillä, epäasiallinen kritiikki, passiivisuus, vitsailu, puhumattomuus, oman edun tavoittelu, toisten yläpuolelle asettuminen, työparien välinen kilpailu sekä valtataistelu. Myös kiire, epäselvyys vastuista ja eri suuruiset palkinnot aiheuttavat ristiriitoja tiimityössä. (Pennington 2005, 103; Niemistö 2012, 178; Isoherranen 2005, 73.) Tyypillisiä käyttäytymisen sudenkuoppia ryhmätyöskentelyssä ovat lisäksi mököttäminen, itkahtelu ja marttyyrius (Raina 2012, 187–204).

Tiimin tehokasta toimintaa saattaa estää nk. sosiaalinen laiskottelu (social loafing) tai vapaamatkustus (free riding). Sosiaalinen laiskottelu tarkoittaa tilannetta, jossa tiimin jäsen ei anna täyttä panostaan työn eteenpäin viemiseksi. Vapaamatkustajalla viitataan henkilöön, joka on fyysisesti läsnä työtilanteessa, mutta tekee jotain muuta kuin työhön liittyvää asiaa. Esimerkiksi kokoustilanteessa ryhmän jäsen ottaa puhelimen esille ja käyttää kokousajan kotiasioiden hoitamiseen. Sosiaalinen estyminen tai sosiaalinen helpontuminen on ryhmän jäsenen oma kokemus, joka vaikuttaa hänen ryhmätyöskentelynsä joko negatiivisesti tai positiivisesti. Henkilö saattaa kokea ujoutta pelätessään muiden ryhmäläisten arviointia, tai innostua ja peräti nostaa suoritustasoaan. Ryhmästä innostuvan jäsenen olisi kuitenkin muistettava antaa myös muille ryhmän jäsenille tilaa. (Isoherranen 2005, 115.) Totesimme kollegoideni kanssa, että yhteisopettajuus työllistää jonkin verran enemmän kuin yksinopetus, koska ryhmää koskevat päätökset tulee neuvotella työparin kanssa. Tämä saattaa tuntua raskaalta. Olisikin hyvä, että työtiimin jä-

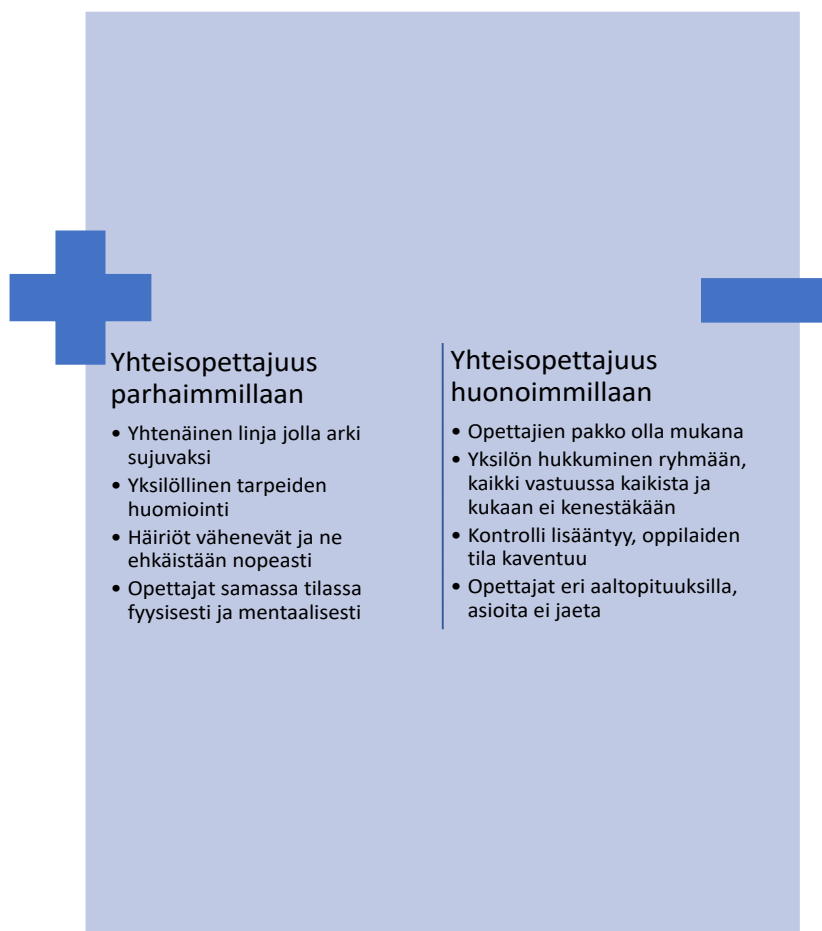
senet ajattelevat työnteosta samalla tavalla, tai ainakin hyväksyvät tiimin jäsenten työpanoksen ja työtavat ja esimerkiksi sen, kuinka paljon tiimin jäsenet ovat valmiita tekemään viikonlopputöitä.

Ennen yhteistyön alkua soitinkarusellissa totesimme kollegani kanssa, että yhteistyötä saattaisi haitata, mikäli toinen olisi kovin erilainen opettajapersoonana tai hänellä olisi tyystin erilaisen pedagoginen lähestymistapa. Koska tunsimme toisemme ennestään hyvin, tiesimme että tästä tuskin tulee ongelmaa yhteistyössämme. Orkesterityöpariani sen sijaan en tuntenut ennestään, ja pohdin mahdollisena haasteena taiteellisia erimielisyyksiä ja ristiriitoja opetusmetodeissa. Pohdin myös, aiheuttaako roolini uutena jäsenenä puhallinkollegiossa ja puhallinorkesterityössä minulle paineita tai ulkopuolisuuden tunnetta.

Ahtiainen ym. (2011) tutkimuksessa haastavaksi koettiin myös lukujärjestyksen toimivuus, eli se kuinka molemmille opettajille saadaan mielekäs lukujärjestys. Opettajan työssä mielekkäällä ja toimivalla lukujärjestyksellä on suuri rooli työssäjaksamisen kannalta. Yhteisopetuksen mahdollisuus tulee ottaa huomioon ajoissa lukujärjestystä suunniteltaessa. (emt., 38.) Soitinkarusellissa olimmekin ottaneet tämän huomioon jo keväällä lukujärjestyksiä suunniteltaessa, joten se ei muodostunut ongelmaksi. Puhallinorkesterin työparit ja aikataulut sen sijaan selvisivät vasta viikko ennen opetuksen alkua. Aikataulullisten päällekkäisyyksien takia näytti hetken siltä, että en saa itselleni työparia orkesteriin. Kollegani joustavuuden ansiosta työparikokeilu kuitenkin onnistui. Järjestelyn myötä kollegani lukujärjestys muuttui hieman, ja hän joutuu ajamaan kesken päivän toimipisteiden väliä. Tämä ei ole paras mahdollinen työpäivä opettajalle, mutta kertoo motivaatiosta yhteistyöhön.

3.2.3 Hyvä työpari

Pulkkisen ja Rytivaaran tutkimukseen osallistuneiden opettajien mukaan hyvän työparin ei tarvitse olla ennestään tuttu opettaja. Oleellisempaa on, että työpari on aidosti kiinnostunut yhteisopetuksesta. Työn onnistumisen kannalta todettiin, että samankaltainen näkemys opettamisesta ja oppimisesta, sekä lapsen oppimisen tukemisesta sekä oppikokonaisuuden sisällöstä on tärkeää. Erilaisia persoonallisuuksia ei koettu yhteisopettajuutta haittaavana tekijänä. Opettajat korostivat, että toiseen on luotettava, sekä toiselle on pystyttävä antamaan tilaa eli paikoin joustamaan omassa opetuksessa. Myös Ahtiainen ym. (2011) tutkimukseen osallistuneet opettajat korostavat työpariin luottamisen tärkeyttä. Luottavaisessa ilmapiirissä myös konfliktitilanteiden ratkaiseminen on helpompaa (kuvio 6). (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 13; Ahtiainen ym. 2011, 51.)

Kuvio 6. Yhteisopettajuus parhaimmillaan ja huonoimmillaan (Ahtiainen ym. mukaan 2011, 58)

Hyvän työpari on avoin uusille näkökulmille, tiedolle ja erilaisille ratkaisuvaihtoehtojille. Hänellä on riittävä oman alan asiantuntijaosaaminen ja riittävä hyvä ammatillinen itsetunto. Työparityöskentelyssä tulee olla kärsivällinen tiimin jäsenten erilaisuuden suhteen sekä halukkuus kuunnella ja kommunikoida. (Isoherranen 2005, 60–61.)

Oma persoona on vahvasti läsnä opettajan työssä. Sillä perustellaankin usein yksintyöskentelyn paremmuutta yhteisopettajuuteen verrattuna. Toimivassa pariopettajuudessa joudutaan tekemään kompromisseja yhteisten tavoitteiden eteen. Yhteistoiminnallinen työskentely ei kuitenkaan tarkoita, etteikö työtä voisi tehdä omalla persoonallaan. Työssä tulisi käyttää niitä persoonallisuuden ominaisuuksia, jotka edistävät tai tukevat työn suorittamista. Omalle temperamentilleen saa olla uskollinen. Ammattitaitoinen henkilö kykenee hillitsemään niitä temperamentin piirteitään, jotka eivät tue työn tavoitteita. (Raina

2012, 183.) Soitinkarusellissa olemme kollegani kanssa kokeneet, että opetuksen suunnittelu ja yhteisopettajuus on helppoa, kun tuntee toisen vahvuudet, opetustyylin, kiinnostuksen kohteet ja ajattelutavan.

Pulkkisen ja Rytivaaran tutkimukseen osallistuneet opettajat totesivat, että yhteisopetuksen suunnittelussa oleellista on joustavuus ja jatkuva arviointi. Tunti ei aina suju suunnitelmien mukaan, ja se on inhimillistä. Tärkeintä on silloin tarkastella tilannetta sen kanalta, kannattaako pitää kiinni toimimattomasta tuntisuunnitelmasta, vai antaa hyvin toimivan tuntityöskentelyn jatkua. (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 17.) Soitinkarusellissa tämä on toiminut hyvin. Olemme osanneet hyvin lukea ryhmän kulloistakin vireystilaa ja soveltaneet tunnin kulkua sen mukaan. Tarvittaessa olemme ottaneet väliin esim. liikuntaleikkejä, jos tilanne on sitä vaatinut.

3.2.4 Oppilaitoksen hallinnon tuki ja yhteisopettajuus

Hallinnon tuki on edellytys onnistuneeseen yhteisopettajuuteen. Hallinnon tulee antaa riittävät tilat ja resurssit, kuten suunnittelu-aika, toiminnan järjestämiseen. Hallinto informoi tiimiä sen tavoitteista. Mikäli tiimin jäsenet eivät ole selvillä ryhmän tarkoituksesta, eivät he ole motivoituneita sen toimintaan. Motivoimattomuus yhteistyöhön saattaa johtua väärinkäsityksistä ja tietämättömyydestä, tai tiimin jäsenen alun perinkin muualle suuntautuneesta motivaatiosta. Huonoimmillaan tiimissä vallitsee tilanne, jossa toiminnan tavoite on epäselvä, mutta tehdään kun pomo käskää. Hallinto tukee tiimityöskentelyä tarvittaessa koulutuksin, sekä auttaa ristiriitatilanteiden selvittämisessä. Parhaan tuen antaakseen organisaation hallinnan tulisi tuntea tiimityö ja olla innostunut sen tarjoamista mahdollisuuksista. (Pulkkinen & Rytivaara 2015, 11; Vakkuri 1995, 83; Niemistö 2012, 37.) Työtiimiä perustettaessa tulee olla selvillä tehtävän hoitoon vaadittavat taidot ja työntekijöiden motivaatio ja kyky hoitaa kyseinen tehtävä (Niemistö 2012, 66).

Rainan (2012, 59–61) mukaan uusien toimintatapojen juurruttaminen työpaikalle vaatii oman aikansa. Kommunikointi työyhteisössä on erityisen tärkeässä roolissa. Työpaikan kehittämiseen liittyvät keskustelut tulisi käydä tilaisuuksissa, missä vaikutetaan yhteisön asioihin. Käytäväkeskustelut ovat tyypillisiä joka työpaikassa, mutta niissä ideat jäävät elämään omaa elämäänsä hyödyntämättä yhteisöä.

Toimiva vuorovaikutus on oleellinen osa työyhteisöjen toimivuutta. Se vaikuttaa työympäristöön ja sitä kautta myös työhyvinvointiin. Toimivan vuorovaikutuksen kehittämiseen tulisi Rainan mukaan kiinnittää työpaikoilla nykyistä enemmän huomiota. Työkulttuurin

muutokset ja uusiin työtapoihin siirtyminen luovat paineita työntekijöille. Myös usein vaihtuvat työkaverit, uudet työtehtävät ja työntekijöiden henkilökohtaisen elämän tapahtumat vaikuttavat työyhteisöjen elämään. Opettajan työ on perinteisesti nähty yksinäisenä ja autoritäärisenä työnä, tällainen kulttuuri ei välttämättä käänny helposti yhteistoimintaa suosivaksi toimintatavaksi. Muutosvastarintaa esiintyy aina, ja se on kehityksen kannalta hyvä asia. Kuitenkin henkilöt, joille omalta mukavuusalueelta siirtyminen on vaikeaa saattavat syödä muun työyhteisön voimavaroja kohtuuttomasti. Scruggs (2007) toteaa, että edellytys onnistuneeseen yhteisopetukseen on vapaaehtoinen osallistuminen (ref: Rytivaara & Pulkkinen 2015, 11). Työyhteisössä tapahtuvien muutosten edessä tunnelma työyhteisössä saattaa kiristyä ja ilmapiiri muuttuu jännittyneeksi. Raina korostaa,kin tiedon välittämisen tärkeyttä prosessin etenemisestä, ja toivoo työpaikoille ammatillisen vuorovaikutuksen pelisääntökeskustelua. (Raina 2012, 65–68.)

Esimiesten tuki ja ymmärrys ovat mahdollistaneet myös Porvoon jousiorkesterin toiminnan jatkumisen yhteisopettaja mallilla. Idea yhteisopettajuudesta otettiin aikoinaan vastaan hyvin jousisoitinten aineryhmässä. Tällä hetkellä käytössä on malli, jossa on yksi orkesterinjohtaja ja kolme apuopettajaa. Työskentely jousiorkesterissa on sopuisaa ja asioista sopiminen on helppoa. Soitinkarusellissa ja puhallinorkesterissa ajatus yhteisopettajuudesta lähti myös opettajien omasta toiveesta. Minulla oli edellisestä työpaikastani hyvät kokemukset yhteisopettajuudesta ja kollegioiden välisestä yhteistyöstä, joten halusin kokeilla vastaavaa myös nykyisessä työpaikassani.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Kehittämishankkeen vaiheita ja sisältöjä voi kuvata erilaisin prosessimallein. Teoksessa ”Tutkimuksellinen kehittämistoiminta” Toikko ja Rantanen (2009, 64–67) esittelevät kehittämisprosessin ideaalimalleina mm. lineaarisen mallin ja spiraalimallin. Salonen (2013, 16–20) kuitenkin näkee, että näissä malleissa ei oteta riittävästi huomioon sitä, että kehittämishankkeessa toimijat ovat ajattelevia ja oppivia ihmisiä, ja näin ollen vuorovaikutusta muiden kanssa ei voida välttää eikä tilanteita ennakoida. Salonen onkin yhdistänyt näiden mallien parhaat puolet ja nimittää tätä uutta mallia konstruktivistiseksi malliksi. Konstruktivistinen prosessimalli kuvaa parhaiten myös oman työni etenemistä (kuvio 7). Malli sisältää ajatuksen hankkeen suunnittelusta, vaiheistuksesta, toiminnassa oppimisesta, osallisuudesta, tutkimuksellisesta kehittämisotteesta ja menetelmäosaamisesta. Mallissa korostuu yhteisöllinen ja osallistava näkökulma. (Salonen 2013, 13,16.)

Kuvio 7. Kehittämishankkeen prosessikuvaus

Aloitusvaihe

Tämä kehittämishanke sai alkunsa huhtikuussa 2018 (kuvio 7). Opistomme pitkäaikainen puhallinorkesterin johtaja oli eläköitymässä, joten uusien opettajien myötä puhallinorkesteritoiminnan jatkoon suunnittelu tuli ajankohtaiseksi. Puhallinorkesterin aineryhmän kokouksessa totesimme useita uudistamistarpeita verrattuna edellisiin käytäntöihin, kuten uusien puhallinoppilaiden rekrytointi musiikkiopistoon sekä opistossa jo opiskelevien puhallinoppilaiden osallistuminen puhallinorkesterin toimintaan. Koimme myös tarvetta uudistaa puhallinorkestereiden konsertti- ja tapahtumakalenteria. Näin mahdollisuuksia kollegioiden välisessä yhteistyössä ja esittelin ajatuksen tästä kehittämishankkeesta opinnäytetyöni aiheena esimiehilleni.

Suunnitteluvaihe

Tein hankkeesta kirjallisen kehittämissuunnitelman, jossa kartoitin hankkeen tavoitteet, tapahtumat, aikataulun, keskeiset toimijat sekä tiedonhankintamenetelmät (kuvio 7). Sovin esimieheni kanssa hankkeeseen vaadittavista opetus- ja muun työn tuntiresursseista. Minulle ja työparilleni myönnettiin opetustunteja A-puhallinorkesterin (0,5–1 vuotta soittaneet oppilaat) ja B-puhallinorkesterin (2–3 vuotta soittaneet oppilaat) johtamiseen työparitoimintana. Lisäksi sain opetustunteja soitinkaruselliin sekä musiikkivalmennusryhmään (vasta-alkajien orkesteri). Lukuvuoden alussa tehtävään muun työn tuntiartiooni laskettiin mukaan puhallinten ja puhallinorkestereiden aineryhmien kokoukset, orkesterin tapahtumien järjestäminen, sekä nuotistonhoito ja orkesterilaisten tiedottaminen.

Esivaihe

Suunnitelmien hyväksymisen jälkeen alkoi työni esivaihe (kuvio 7). Syyslukukauden ensimmäinen työviikko koostui eri aineryhmien kokouksista, palaverista sekä lukujärjestysten ja oppilaslistojen varmistamisesta. Hankkeen myötä olin jäsenenä sekä varhaisiän musiikinopettajien että puhallinten aineryhmän kokouksissa, ja näissä kokouksissa esittelin hankettani. Soitinkarusellin tiimipalaverissa sovimme mm. lukuvuoden kulun, ensimmäisen periodin ohjelmiston, tehtävänjaot ja sen kuinka pidämme yhteyttä ja sovimme asioista jatkossa. Musiikkivalmennusryhmien tiimipalaverissa sovimme opetuksen sisällöstä, tavoitteista sekä työtavoista. Musiikin hahmotusaineiden opettajat toivoi-

vat, että ryhmässä kiinnitetään erityistä huomiota laulamiseen ja oman äänenkäytön rohkaisemiseen. Muita yhteisesti sovittuja tavoitteita oli mm. nuottiviivastoon tutustuminen ja rytmin hahmottaminen (tempo, luonteva perussyke, aika-arvot). Sovimme myös, että kukin opettaja päättää itse tunnilla käyttämästään ohjelmistosta, tehtävistä ja harjoituksista. Puhallinorkesterin puolella lukuvuoden alku oli kiireinen, emmekä ehtineet pitää palaveria työparini kanssa ennen opetuksen alkua. Koko lukuvuoden tapahtumasuunnitelma oli kuitenkin palautettava esimiehille heti lukukauden alussa, joten tein ehdotelman työparilleni hankkeeseen suunnittelemistani tapahtumista ja hän hyväksyi ne.

Työstövaihe

Syyslukukauden opetuksen alun myötä käynnistyi myös kehittämishankkeeni työstövaihe (kuvio 7). Työstövaihe on tutkijalle vaativa, mutta ammatillisen oppimisen kannalta merkittävä vaihe. Tämä vaihe edellyttää useita taitoja, joita työntekijän tulee hallita, kuten suunnitelmallisuutta, vastuullisuutta, sitkeyttä ja vuorovaikutteisuutta. (Salonen 2013, 18.) Tässä kehittämishankkeessa työstövaihe kesti kokonaisuudessaan elokuusta 2018 toukokuuhun 2019. Havainnoin syyslukukauden ajalta kokemuksiani yhteisopettajuudesta, sekä omaa opetustani soitinkarusellissa, musiikkivalmennusryhmässä sekä A-puhallinorkesterissa. Kirjoitin tältä ajalta myös opinnäytetyöpäiväkirjaa. Lukukauden aluksi ja lopuksi toteutin kyselyt A-puhallinorkesterilaisille ja työpareilleni. Marraskuussa suunnittelin ja toteutin asiantuntijahaastattelun Tampereella Pirkanmaan musiikkiopiston trumpetinsoiton lehtorin, kapellimestari Anna-Leena Lumpeen kanssa. Aloitin myös kirjalliseen lähdemateriaaliin perehtymisen, sekä kirjallisen raportin kirjoittamisen.

Hankkeen kannalta merkittävä tapahtuma oli A- ja B-puhallinorkesterilaisten improvisaatio- ja sävellyksiltä ”Perjantaipöhinät” 9.11.2018 jonka järjestin orkesterin työparini kanssa. Illan tarkoitus oli improvisaatio- ja sävellysharjoitusten lisäksi ryhmäyttää orkesterilaisia, ja kokeilla kuinka musiikkisadun säveltäminen toimii alakouluikäisillä. Toivoimme myös, että pidemmällä soittoharrastuksessaan olevien B-orkesterilaisten läsnäolo motivoisi nuorempia A-orkesterilaisia. Oppilaiden puolelta ainoa toive illalle oli karkki- ja sipsitarjoilu, joka tietysti myös järjestettiin. Toteutimme illan aikana soitinsadun ”Kuningas, jonka vatsa oli kipeä”. Jakauduimme kahteen ryhmään niin, että työparini sävelsi B-orkesterilaisten kanssa satuun tarvittavat musiikit (prinssin serenadi, marssimusiikki, surullinen musiikki ja iloinen musiikki) ja minä toteutin A-orkesterilaisten kanssa sadussa esiintyvien henkilöiden teemamusiikit. Emme harjoitelleet satua tai musiikkia etukäteen

orkesteriharjoituksissa, vaan kaikki soiva materiaali toteutettiin illan aikana. Illan päätteeksi esitimme teoksen oppilaiden vanhemmille. Pyysimme kollegamme kuvaamaan esityksen, ja saimmekin videosta hyvää materiaalia puhallinorkesterin markkinointiin. Syyslukukauden opetus päättyi joulukonsertteihin. Vielä ennen joululomalle lähtöä lähetin esimiehilleni hankeanomuksen kevään ”Puhallinorkesteri tutuksi!” -konsertista.

Tammikuussa 2019 jatkoin lähdemateriaaliin perehtymistä, analysoin syyslukukaudella tekemiäni kyselyjen vastaukset, ja kirjoitin puhtaaksi toteuttamani asiantuntijahaastattelun. Valmistelin ja toteutin kyselyt opistomme puhallinorkestereiden johtajille, puhallinopettajille ja varhaisiän musiikinopettajille, sekä haastattelun jousiorkesterimme opettajalle. Helmikuussa analysoin näiden kyselyiden ja haastattelun tulokset. Tammikuussa alkoi toisen hankkeen kannalta merkittävän tapahtuman, ”Puhallinorkesteri tutuksi” -konsertin järjestely.

”Puhallinorkesteri tutuksi!” -konsertissa 15.4.2019 esiteltiin puhallinorkesterin soittimet sekä orkesteritoimintaa muskarilaisille perheineen, soitinkarusellilaisille ja niille puhallinoppilaille, jotka eivät vielä soita orkesterissa. Konsertissa esiintyivät A- ja B-orkesterit sekä musiikkivalmennusryhmä. Konsertin tarkoitus oli myös madalluttaa musiikkivalmennuslaisten kynnystä aloittaa tulevana syksynä A-puhallinorkesterissa. Ohjelmistovalinnassa otimme huomioon kohdeyleisön, soittajien motivaation kyseisiä kappaleita kohtaan, ja kappaleiden toimivuuden orkestereiden ja musiikkivalmennusryhmän yhteisesityksinä. Konsertti järjestettiin osana musiikkileikkikoulun opetuksesta vapaata tapahtumaviikkoa. Konserttipäivän aikataulussa otimme huomioon työparini sekä konsertissa avustavien opettajien muut opetustuntijärjestelyt. Hyvästä suunnittelusta huolimatta projektin aikataulusta muodostui kiireinen. Konsertti oli mainittu jo alkusyksyllä tekemässämme orkesterin toimintasuunnitelmassa, ja hankeanomus avustavien opettajien palkioita varten sekä tiedot mainosta varten oli lähetetty asianosaisille hyvissä ajoin. Hankeanomuksen hyväksyminen ja sitä myötä lopullisten aikataulujen lukkoon lyöminen kuitenkin kesti. Konsertin mainos sekä oppilaille jaettavat esitteet valmistuivat mielestäni liian myöhään. Avustavien opettajien ja kaikkien konsertissa esiintyvien ryhmien ja yksittäisten soittajien tiedottaminen, sekä nuotistonhoito vei paljon omaa aikaani ennen konserttia. Viime hetkellä saimme tiedon, että samaan aikaan konserttimme kanssa järjestetään päällekkäinen muskariperheille suunnattu tapahtuma. Tämä oli tietysti pettymys minulle ja kollegoilleni.

Tarkistusvaihe

Tarkistusvaiheessa (kuvio 7) toimijat arvioivat tekemäänsä työtä ennen sen siirtämistä viimeistelyvaiheeseen. Kehittämishankkeessa toimijat ovat ihmisiä, etukäteen on siis liki mahdoton tietää tarkalleen, kuinka he tulevat oppimaan, toimimaan tai osallistumaan hankkeeseen. Tutkijan tulee reflektoida ja arvioida tapahtumia jatkuvasti, ja mahdollisesti muuttaa toimintaansa tai suunnitelmaansa havaintojensa mukaan. Kehittämisprojektille onkin tyypillistä hankkeen jatkuva arviointi ja tarkistaminen. (Salonen 2013, 18.) Myös tässä projektissa arviointi oli koko ajan läsnä tekemisessä, ja tarpeen mukaan toimintaa muutettiin.

Viimeistelyvaihe

Huhti-toukokuu 2019 on tämän toiminnallisen opinnäytetyön viimeistelyn aikaa (kuvio 7). Kirjallisen raportin tulee olla valmis huhtikuun loppuun mennessä. Lukuvuoden opetus, ja sitä myötä myös uuden toimintamallin kokeilu kestää kuitenkin toukokuun loppuun asti. Kehittämishanke jatkuu siis vielä kirjallisen raportin palauttamisen jälkeen. Toukokuun kokouksissa keskustelemme opettajien ja esimiesten kanssa hankkeesta: kuinka onnistuimme ja mitä parannettavaa toimintamallissa on. Keskustelemme myös hankkeeseen liittyvien opetusryhmien ja aineryhmien välisen yhteistyön jatkosta.

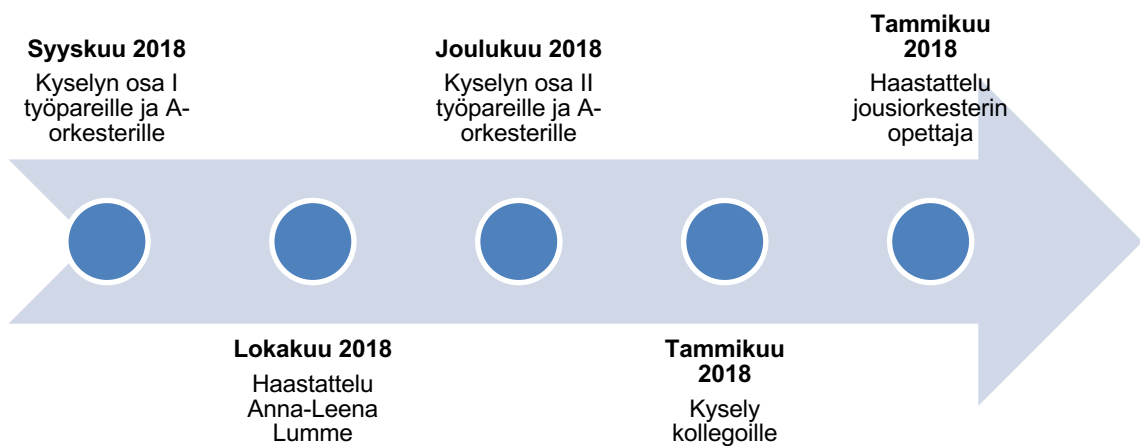
Valmis tuotos

Kehittämishanke päättyy valmiin tuotoksen esittelyyn (kuvio 7). Yhteenvetokeskusteluiden jälkeen tämän pilottihankkeen kokeiluvuosi on ohi, ja voin esitellä valmiin toimintamallin ”Suuri puhallus”.

5 TULOKSET

5.1 Aineistonkeruu

Haastattelut ja kyselyt ovat aineistonkeruun perusmenetelmiä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Tätä kehittämisraporttiani varten toteutin neljä kyselyä kollegoilleni ja yhden kyselyn A-puhallinorkesterilaisille. Toteutin myös kaksi asiantuntijahaastattelua (kuvio 8). Lisäksi kartutin tutkimusaineistoa havainnoimalla opetustani ja perehtymällä lähdekirjallisuuteen.

Kuvio 8. Kyselyt ja haastattelut aikajanalla

Kyselyt

Kysely on tehokas menetelmä kerätä tietoa nopeasti isolta joukolta. Kyselyn huono puoli tosin on, että vastausprosentti saattaa jäädä alhaiseksi. Onnistuneen kyselyn tai lomakkeen laatiminen vaatii tutkijalta taitoa ja vie paljon aikaa. (Hirsjärvi ym. 2014, 184.) Opin näytetyötäni varten toteutin kyselyt kollegoilleni, työpareilleni sekä A-orkesterilaisille. Päädyin tekemään kyselyt, koska halusin tietoa nimenomaan sen työyhteisön jäseniltä, joita tämä hanke koskee. Koen, että he työntekijöinä ovat parhaat asiantuntijat. Koska

halusin vastauksia mahdollisimman monelta opettajalta, totesin lyhyen kyselyn olevan paras tapa. Haastattelut ja niiden purkaminen olisivat olleet liian aikaa vieviä tähän projektiin. Kollegoille tekemäni kysely oli sähköpostikysely, joka sisälsi kaksi avointa kysymystä. Kaikille aineryhmille oli omat kysymyksensä. Lähetin kyselyt kollegoilleni tammi-kuussa 2019 ja annoin kaksi viikkoa vastausaikaa. Soitinkarusellin ja orkesterin työpareilleni tekemä kysely oli sähköpostikysely, jossa oli kolme avointa kysymystä. Tämä kysely toteutettiin syyslukukauden aluksi ja lopuksi.

A-orkesterilaisille tekemäni kysely oli lomakekysely, joka toteutettiin samanmuotoisena syyslukukauden aluksi ja lopuksi. Kyselyn vastaajat olivat 7–11 -vuotiaita. Tämän ikäisillä lapsilla kognitiiviset taidot ovat vielä kehitysvaiheessa, ja heidän ajattelunsa on vielä hyvin konkreettista. Lapsille laadittavissa kyselytutkimuksissa tuleekin kiinnittää erityistä huomiota kysymysten kognitiivisiin vaatimuksiin. Tämän ikäisille lapsille tehdyissä kyselyissä ei tulisi käyttää ympäripyöreitä käsitteitä, eikä kielteisessä muodossa olevia kysymyksiä. Lomakkeen ulkoasun tulee olla selkeä ja kysymysten kohtuomittaisia (Järvensivu 2007). Kysymyksiä pohtiessani pyrinkin yksinkertaiseen ja helppotajuiseen kysymyksenasetteluun. Hain vinkkejä kyselyn toteutukseen myös Taiteen perusopetusliiton laatimasta Virvatuli-kyselymallista (Taiteen perusopetusliitto 2018). Päädyin omassa kyselyssäni kuuteen kysymykseen, joihin kuhunkin tarjosin kolme vastausvaihtoehtoa (Liite 1).

Tarkoituksena oli selvittää lasten viihtymistä orkesteriharjoituksissa, ja lukukauden aikana tapahtuvia mahdollisia muutoksia viihtymisessä. Tavoitteeni oli, että ryhmäytymis- ja harjoitusten avulla mahdollisimman moni kokisi olonsa viihtyisäksi ja orkesteriharjoitukset motivoiviksi joulukuun kyselyssä. Päätettyäni tutkimustani varten tarvitsemi kysymykset pohdin kyselyn käytännön toteutusta. Aluksi ajattelin toteuttaa kyselyn yhteisesti orkesteriharjoitusten aluksi, esimerkiksi pyytämällä oppilaita viittaamaan heille sopivan vastausvaihtoehdon kohdalla. Järvensivun (2007) mukaan lapsilla kaveripiirin ja muiden omanikäisten merkitys tulee yhä oleellisemmaksi ja tiedonkeruun sosiaalinen konteksti, kuten vastaaminen luokkahuoneessa tai kaverien läsnäolo, vaikuttaa voimakkaasti vastaamiseen. Mikäli lapsi ei voi olla varma antamiensa tietojen pysymisestä luottamuksellisenä, hän voi välttää aiheesta kertomista tai valita sosiaalisesti suotavia vastauksia. Esimerkiksi luokkahuoneessa kerättävissä kyselyissä tulisi huolellisesti miettiä käytännön toteutus, jotta oppilaan luottamuksellisuus säilyy. Vastausten luotettavuutta saattaa heikentää lapsen pelko siitä, että muut saavat selville hänen vastauksensa. Lapselle tu-

lee olla selvää, etteivät vastaukset ole muiden luettavissa. Alaikäisen lapsen osallistumisesta tutkimukseen tulee saada huoltajan suostumus. Asiaa pohdittuani päädyin toteuttamaan kyselyn paperisena lomakkeena.

Haastattelut

Kyselyiden lisäksi haastattelin Pirkanmaan musiikkiopiston trumpetinsoitonlehtoria, kapellimestari Anna-Leena Lummetta. Lumme on aktiivinen puhallinorkesteritoimija. Hän on perustanut mm. Pirkanmaan Pinna ry:n, joka järjestää puhallinorkesterikoulutuksia ympäri suomen, sekä Finnish symphonic wind professionals – Suomen Puhallinsinfonikot -orkesterin. Tältä haastattelulta toivoin saavani mahdollisimman ajantasaisen tiedon puhallinorkestereiden nykytilasta, sekä näkemyksiä puhallinorkesteritoiminnan kehittämiseen. Haastattelu oli teemahaastattelu, ja se toteutettiin Tampereella marraskuussa 2018. Haastattelin myös opistomme jousisoitinopettajaa koskien yhteisopettajuuden toteutumista jousiorkesterissa. Tämä haastattelu toteutettiin sähköpostihaastatteluna tammikuussa 2019. Hirsjärven ym. (2004, 194) mukaan haastattelu on tyypillinen menetelmä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Haastattelussa saadaan nykyaikaista tietoa nopeasti. Haastattelun etuna on, että haastateltava voi kertoa aiheesta laajemmin kuin tutkija pystyy ennakoimaan. Haastattelu valitaan usein tutkimusmenetelmäksi, kun halutaan syventää saatavia tietoja, tai selventää saatavia vastauksia. Haastattelu on kuitenkin työläs toteuttaa, koska sen toteutus, suunnittelu ja purkaminen vie aikaa.

Havainnointi

Hirsjärven ym. (2004) mukaan havainnointi on tutkimusmenetelmä, jonka avulla tutkijalle välittyy tieto mitä tutkittavassa tilanteessa todella tapahtuu. Sen avulla tutkija saa suoraa tietoa tutkittavien toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi on erinomainen keino lasten kanssa tehtävään tutkimukseen, koska silloin kielelliset esteet katoavat eikä vastauksia pihdata. Havainnoija voi olla ulkopuolinen toimija, jolloin kyseessä on systemaattinen havainnointi, tai ryhmän toimintaan osallistuva, jolloin kyseessä on osallistuva havainnointi. Omassa kehittämishankkeessani olin ns. täydellinen ryhmän jäsen koska toimin itse opettajana ryhmässä. Tämän tyyppisessä havainnoinnissa tutkijalle aiheutuu helposti ristiriita siitä, että hänen pitäisi toimia luonnollisesti ja aidosti, mutta toisaalta kerätä tietoa tutkimusta varten. (Hirsjärvi ym. 2004, 201–206.) Tutkimuksessani oman opetukseni sekä kollegiaalisen yhteistyön havainnointi oli suuressa roolissa. Omaan

opetustyöhön vaikuttavaa uutta toimintamallia suunnitellessa oli tärkeää olla rehellinen omalle toiminnalleen. Sekä minä että työparini muutimme toimintaamme tarvittaessa.

Opinnäytetyöpäiväkirja

Osana tätä kehityshanketta kirjoitin opinnäytetyöpäiväkirjaa syyslukukauden ajalta. Päiväkirja on erinomainen tapa laajan ja pitkälle ajanjaksolle sijoittuvan opintokokonaisuuden dokumentointiin (Vilkkä & Airaksinen 2004, 19). Kirjoitin päiväkirjaan havaintoni opitunneilta ja kollegiaalisesta yhteistyöstä, kaikki ideointiin ja aihealueeseeni liittyvät pohdinnat, sekä kaikki tämän prosessin tapahtumat. Päiväkirjasta välittyy aidot tuntemukset, kuten jännitys uusien työtehtävien alkaessa. Päiväkirjan avulla kaikki työn kannalta oleellinen toiminta pysyi muistissa ja pystyin palaamaan alkuvaiheen tunnelmiin myös prosessin loppuvaiheessa.

13.8.2018: Puutteeksi [kokouksessa] havaittiin jälleen kerran, että tuntiopettajia ei kutsuta kokouksiin. Valmennusorkesteri ei toteudu ihan kuten ajattelin, mutta se selviää tämän viikon aikana. -- Kaikki on mennyt tosi hyvin, mut on otettu ilosella mielellä vastaan puhallinkollegiossa. Instrumenttiopettajat ovat hyvässä yhteistyössä ja koittavat saada oppilaitaan orkesteriin.

16.8.2018: Kaikki opettajat olivat yhtä mieltä siitä, että tilaisuus [puhallinstartti] pitää suunnitella ennalta huolellisemmin. Keitä sinne odotettiin paikalle? Mitä siellä odotettiin tapahtuvan? Kukaan ei tuntunut tietävän. Puhallinstartin toteutus ja tiedotus sekä opettajille että oppilaille tulee miettiä kokonaan uusiksi.

22.8.2018: Seuraavana päivänä näin sattumalta eräät oppilaat, ja kysyin mitä he tykkäsivät treeneistä. Heidän äitinsä kertoi, että lapset olivat tykänneet tosi paljon. Erityisesti he olivat tykänneet kun orkesterissa oli paljon muita soittimia.

5.2 Kyselyiden tulokset

5.2.1 Kysely puhallinorkesterinjohtajille

Lähetin kyselyn seitsemälle Porvoonseudun musiikkiopiston puhallinorkesterinjohtajille, joista neljä vastasi. Kysyin mitkä tekijät vaikuttavat heidän mielestään orkesteritoiminnan sujuvuuteen. Vastauksissa korostui sopivan kokoonpanon merkitys. Soittajien sekä instrumenttivalikoiman määrä vaikuttaa käytettävään nuottimateriaaliin. Anna-Leena Lumme toteaaakin haastattelussani, että mikäli soitinkokoonpano on haastava, on ainoa

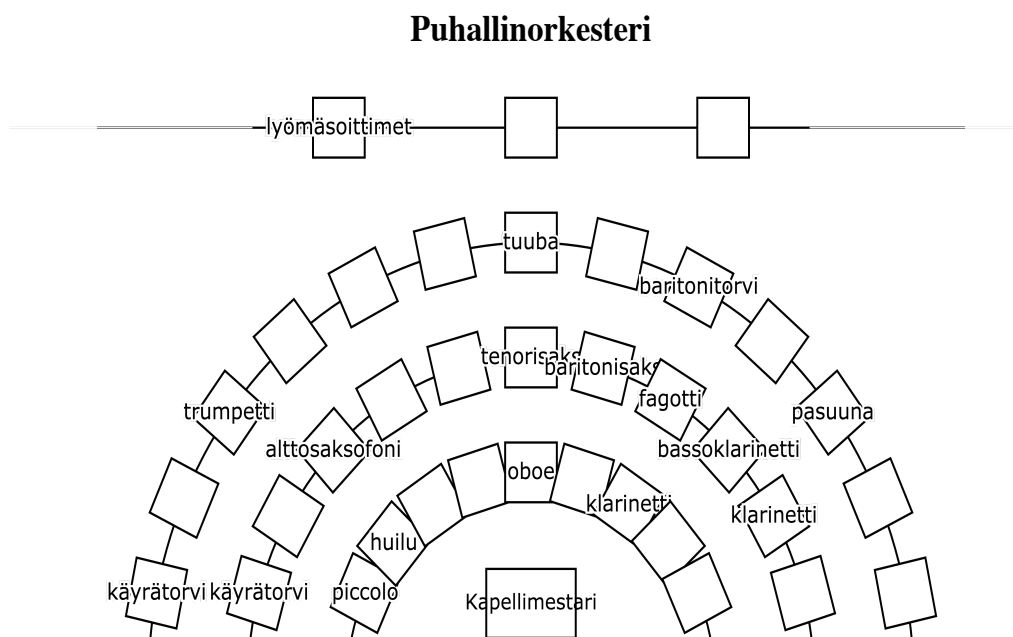
mahdollisuus mielekkääseen ohjelmistoon omien sovitusten tekeminen. Hänen mukaansa ideaalitalanteessa puita, vaskia ja lyömäsoittimia olisi suhteessa sopiva määrä, vähintään kaksi soittajaa per instrumentti. Kyselyyni vastanneet opettajat totesivat, että nuotiston tulisi olla laaja ja nykyaikainen ja sen uudistamiseen ja ylläpitoon, kuten stemmojen kirjoittamiseen ja sovittamiseen, tulisi olla resursseja. Orkesterinjohtajille toivottiin myös yhteistä kokousaikaa ohjelmistosuunnitteluun. Anna-Leena Lumme korostaa haastattelussani monipuolisen ja nykyaikaisen ohjelmiston tärkeyttä oppilaiden motivaation kannalta. Ohjelmistossa olisi hyvä olla mukana nyky-poppia, eli nuorten kuuntelemaa musiikkia. Klassisen musiikin esiintuominen ja sen painottaminen on kuitenkin tärkeää, koska sitä nuoret eivät kuuntele muuten. Lumpeen kokemuksen mukaan yksikin ”hitti-biisi” riittää esimerkiksi konsertin loppuun ylimääräisenä kappaleena esitettäväksi. Konserttitarjonnan tulisi olla monipuolista, kuten myös konsertin sisällön itsessään, ei siis pelkkiä elokuvamusiikkikonsertteja.

Kyselyssäni vastaajat olivat tyytyväisiä työparityöskentelyyn, sen todettiin helpottavan orkesterin käytännön järjestelyitä kuten kopiointia ja tuovan työrauhaa orkesteriharjoituksiin. Työparitoiminnan toivottiin jatkuvan kaikissa puhallinorkestereissa myös tulevaisuudessa. Yhteisopettajuus, eli työparit on toiminut pitkään myös Pirkanmaan musiikkiopiston puhallinorkestereissa. Erityisesti isossa orkesterissa apukäsistä on suuri apu mm. nuotistonhoidossa, ja parityöskentely tuo myös monipuolisuutta ohjelmistovalintoihin. Lumme on todennut, että soittajat pitävät siitä, että on kaksi eri orkesterinjohtajaa. Yhdessä työskentelyn täytyy kuitenkin toimia onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Konserttien organisointi yksin on stressaavaa, ja työpari tuo tähän suuren helpotuksen.

Kyselyyni vastanneet puhallinorkesterinjohtajat olivat sitä mieltä, että orkesteritoiminnan sujuvuuteen vaikuttaa myös hallinnon tuki sekä selvyys tehtävien jaosta ja korvauksista. Alueellisen musiikkiopiston toiminnassa olisi tärkeää, että kaikkien paikkakuntien orkesterinjohtajilla olisi yhtenäinen näkemys siitä, mihin pyrimme. Konsertit tuovat näkyvyyttä puhallinorkesterille. Jotta niiden toteuttaminen olisi mielekästä ja projektit vaihtelevia, tulisi hallinnon tarjota orkesterinjohtajille riittävät ja tasapuoliset resurssit niiden järjestämiseen.

Kysyin oman opistoni kollegoilta myös heidän tulevaisuuden visiotaan, mitä tavoitteita ja unelmia heillä on koskien opistomme puhallinorkesteritoimintaa. Vastauksissa toivottiin orkesterikokoonpanoa, jossa kaikki puhallinorkesterin soittimet ovat edustettuina (kuvio

9). Tällä hetkellä kaikissa orkestereissa on pulaa useista soittimista. Tämän todettiin johtuvan osaksi siitä, että jokaisella paikkakunnalla ei tarjota opetusta kaikkiin soittimiin. Toivottiin myös, että kaikille opiskelijoille löytyisi oman tasoinen orkesteri omalta paikkakunnalta.

Kuvio 9. Täysikokoisen puhallinorkesterin kokoonpano

Kyselyyn vastanneilla orkesterinjohtajilla on visio aktiivisesti konsertoivasta puhallinorkesterista. Kaikkien toimipisteiden yhteiskonserttien toivottiin jatkuvan, lisäksi konsertti-toiminnan toivottiin ulottuvan jatkossa myös oman toiminta-alueen ulkopuolelle, jopa ulkomaille. Myös Lumme toteaa, että tapahtumat, kuten matkat ja viikonlopputreenit ovat tärkeitä motivaation kannalta. Esiintymiset, erityisesti muualle kuin omaan konserttisaliin sijoittuvat, motivoivat soittajia. Nämä kuitenkin vaativat viitseliäisyyttä orkesterinjohtajalta, sekä resursseja.

Tulevaisuuden visioissa mainittiin myös orkestereiden tasavertaisuus. Kaikilla orkestereilla tulisi olla käytössään riittävät resurssit sekä tasapuolinen asema konserteissa. Hallinnon tuki ja yhteiset tavoitteet orkesterinjohtajien ja hallinnon välillä mainittiin jälleen. Resursseja toiminnan suunnitteluun kaivattiin myös tulevaisuudessa. Toivottiin myös orkesteritoiminnan vastuuhenkilöä niin, että yhdellä ihmisellä olisi kokonaiskuva orkesteritoiminnasta. Tähän ottaa kantaa myös Viitasaari (2018, 33). Hän toteaa, että kaikki hänen tuntemansa orkesterinjohtajat korostavat suurta, palkattoman työn määrää, mitä toimivan puhallinorganisaation pyörittäminen vaatii. Viitasaari näkeekin haastavana monessa musiikkiopistossa olevan tilanteen, jossa pienellä opetusresurssilla tuntiopettajana toimivan puhallinopettajan tulisi hoitaa koko puhallinorkesterin toiminta.

Kyselyssäni toivottiin tiiviimpää yhteistyötä instrumenttiopettajien kanssa. Orkesteri on yksi musiikkiopiston toiminnan kulmakivistä, jonka edistämiseen kaikkien opettajien toivotaan sitoutuvan. Opetussuunnitelmassamme todetaan yhteissoiton olevan olennainen osa instrumenttiopintoja, ja että opettajille on velvollisuus todentaa, kuinka yhteissoitto toteutuu (Porvoonseudun musiikkiopisto OPS 2019). Myös Anna-Leena Lumme korostaa instrumenttiopettajan roolia oppilaan kannustamisessa orkesterisoittoon. On tärkeää, että soittotunneilla pidetään stemmiksiä tai harjoitellaan orkesterin ohjelmistoa. Lumme korostaa soitonopettajan roolia myös siinä, kuinka ujo ja yksinäinen oppilas saadaan lähtemään mukaan orkesteriin. Pirkanmaan musiikkiopistossa opettajat tulivat mukaan syksyn ensimmäisiin orkesteriharjoituksiin.

5.2.2 Kysely puhallinopettajille

Puhallinopettajille lähettämäni kyselyyn vastasi neljä opettajaa kymmenestä. Kysyin, mitä ominaisuuksia tai taitoja oppilaalla tulisi olla aloittaessaan kyseisen soittimen opinnot. Kysyin myös mistä ikävuodesta ylöspäin soittimen opinnot voi aloittaa. Vastauksissa korostui oppilaan fyysisten ominaisuuksien tärkeys. Tärkeinä tekijöinä mainittiin mm. käden koko sekä sormien kohtuullinen motoriikka ja puristusvoima. Lähes kaikki opettajat toivoivat oppilaalta pysyviä etuhampaita. Jotkut soittimet, kuten huilun, voi aloittaa jo 5-vuotiaana, mutta pääasiallisesti vastauksista tuli ilmi, että sopiva aloitusikä puhallinsoittimiin on opettajien kokemuksen mukaan keskimäärin 7–11 -vuotiaana. Opistomme puhallinorkesterin esitteessä matalien vaskien aloitusikäksi mainitaan 10 vuotta. Opettajat toivoivat myös kohtalaista keskittymiskykyä, ja vanhempien aktiivista osallistumista harastukseen. Vaikka Instrumenttiopintojen aloittaminen ei vaadikaan aiempia musiikillisia taitoja, opettajien vastauksissa arvostettiin myös musiikkileikkikoulussa opittuja taitoja

kuten käsitystä sykkeestä. Vastauksissa mainittiin myös, että nokkahuilu on hyvä väylä moneen puupuhaltimeen. Sen avulla voi opetella puhallustekniikan alkeita, kehittää hienomotorisia taitoja ja tutustua kielityksen periaatteisiin.

Musiikkileikkikouluiän päätyttyä 6–7 -vuotiaana monelle lapsella tulisivatkin olla mahdollisuus jatkaa yleisiä musiikillisia taitoja kehittävää musisointia ryhmässä sopivaa instrumenttiopintojen aloittamisikää odotellessa. Valmennusopetuksen kehittämisen on tässä iso rooli, kuten monipuolisen soitinkarusellin tai kuorotoiminnan järjestämisellä. Mikäli musiikkiopistolla ei ole tarjota sopivaa ryhmää lapselle muskari-ikänsä päätyttyä, musiikkiharrastus saattaa unohtua ja muita harrastuksia tulee tilalle.

5.2.3 Kysely varhaisiän musiikinopettajille

Varhaisiän musiikinopettajille lähettämäni kyselyyn vastasi kolme opettajaa kahdeksasta. Kysyin heidän käsitystään siitä, mikä on varhaisiän musiikinopettajan rooli muskarilaisten ohjaamisessa musiikkiopintoihin muskari-ikänsä jälkeen. Kysyin myös mitkä tekijät omassa työssä vaikuttavat tähän jatko-opintoihin ohjaamiseen. Kaikki vastanneet pitivät tutun opettajan roolia jatko-opintoihin ohjaamisessa tärkeänä. Perheet saattavat olla opettajalle tuttuja vauvaikäisestä lähtien. Monella muskarilaisen vanhemmalla ei ole omakohtaista kokemusta musiikkiopisto-opinnoista, tai ne ovat parin-kolmen vuosikymmenen takaa. Keväisin muskarituntien yhteydessä pitämämme vanhempainvartit, joissa perheille kerrotaan kattavasti ja perusteellisesti musiikkiopiston tarjoamista vaihtoehtoista, koettiin opettajien keskuudessa tärkeiksi. Kyselyssä tuli kuitenkin ilmi, että vanhemmilla -varsinkin heillä, joille musiikkiopistotoiminta ei ole tuttua - saattaa näissä tilaisuuksissa olla arkuutta kysyä oman lapsensa asioista muiden kuullen. Opettajan kertoma informaatio saattaa tulla niin uutena vanhemmille, että he eivät osaa heti kysyä tai ottaa kantaa asioihin.

Kaikki kyselyyn vastanneet opettajat olivat sitä mieltä, että työn hektisyys ja tuntien kiireiset vaihtovälit ovat suurin tekijä, joka vaikuttaa vanhempien kanssa keskusteluun. Päiväkodeissa järjestettävissä muskareissa oppilaiden vanhempia ei tapaa muulloin kuin kevät- ja joulujuhlissa. Näissä päiväkotipäivän yhteydessä järjestettävissä musiikkileikkikouluryhmissä opettajan ja vanhempien välinen kontakti jää helposti vähiseksi. Opistomme varhaisiän musiikinopettajille on varattu puhelinaika kerran kuukaudessa oppilaiden vanhempien yhteydenottoja varten. Kyselyssä tulikin ilmi, että tästä puhelinajasta voisi muistuttaa vielä näkyvämmiin etenkin maaliskuun ilmoittautumisen aikaan.

Opistollamme järjestetään keväisin soitinesittelytapahtuma ”Soiva talo”, joka onkin muskarilaisten keskuudessa suosittu tapahtuma. Kyselyssäni ehdotettiin ”Soiva talo” -tapahtumaan selkeästi markkinoitua palvelua ”tule keskustelemaan lapsesi tulevista soitinopinnoista”. ”Soivassa talossa” opettajat ovat täystyöllistettyjä soitinkokeilujen ja -esitysten kanssa, ja rauhalliselle keskustelulle saattaa olla vaikea löytää aikaa. Lisäksi instrumenttiopettajilla ei välttämättä ole kattavasti tietoa oman soittimensa opetuksen lisäksi opiston muusta tarjonnasta, kuten kuorot, musiikkivalmennus, soitinkaruselli ja musiikkileikkikoulun eri soitinryhmät. ”Soiva talo” tapahtuman aikaan musiikkiopiston aulassa voisi olla esimerkiksi kyltti, jossa olisi lueteltuna kaikki opiston tarjoamat vaihtoehdot aikajanan muodossa. Opistollamme on järjestetty myös kaikille avoimia soitinesittelyiltoja. Näissä tapahtumissa on ollut kovin vähän yleisöä. Soitinesittelyiltoihin osallistuu vain ne perheet, joita asia entuudestaan kiinnostaa. Tiukasta aikataulusta ja tilavarauksista johtuen kaksi kestoltaan tunnin mittaista soitinesittelyä (esim. viulut ja vasket) on järjestetty samana päivänä peräkkäin. Musiikkileikkikoululaisten kannalta tämä ei ole ollut paras mahdollinen vaihtoehto, ja olenkin joutunut omien oppilaideni kanssa valitsemaan, kumpaan tapahtumaan osallistumme.

Kyselyssä todettiin, että yhteistyöhön kodin ja musiikkileikkikoulun välillä vaikuttaa myös musiikkiopiston työ- ja johtamiskulttuuri. Opettajan vastuuta ja valtuuksia saatetaan rajoittaa tiedottamisen osalta, jolloin opettajan näkökulma ja tuntuma omiin oppilaisiin kärsii.

5.2.4 Kysely A-puhallinorkesterilaisille

Syksyn alussa kahden orkesteriharjoituksen jälkeen tehtyyn kyselyyn vastasi kaikki orkesterilaiset eli 10 oppilasta. Lukukauden viimeisten harjoitusten jälkeen tehtyyn kyselyyn vastasi niin ikään kaikki silloiset orkesterin jäsenet eli 11 oppilasta.

Kysely tukee omia havaintojani hyvin. Kysyin millä mielellä oppilaat tulevat orkesteriharjoituksiin, ja miten oppilaat viihtyvät orkesteriharjoituksissa. Vastausten perusteella orkesteriharjoituksiin tullaan aina hyvällä mielellä, ja pääsääntöisesti harjoituksissa viihdytään hyvin. Mielestäni harjoituksissa on ollut hyvä tunnelma joka viikko, ja oppilaat käyvät harjoituksissa aktiivisesti. Oppilaat tulevat harjoituksiin ajoissa, ja osallistuvat aktiivisesti koko 60 minuutin orkesteriharjoituksen ajan. Oppilaat tervehtivät opettajia ja toisiaan iloisesti.

Kysyin myös, jännittääkö heitä orkesteriharjoituksissa. Vastausten perusteella muutama oppilasta jännittää joskus orkesterissa, mutta pääosaa ei jännitä. Koen, että alkusyksyllä orkesteriharjoitusten alussa pidetyt ryhmäyttämisharjoitukset ja improvisaatioilta ”Perjantaipöhinät” rentoutti orkesterin tunnelmaa, ja loi turvallista ilmapiiriä harjoituksiin. Myös Anna-Leena Lumme korostaa haastattelussani ryhmäyttämisen merkitystä alkeispuhallinorkesterissa. Hänen mukaansa orkesteriharjoituksesta voi syksyn alussa olla puolet soittoa ja puolet ryhmäyttämistä. Innostavalla kapellimestarilla, yhteisöllisyydellä ja hyvän ryhmähengen muodostamisella on suuri vaikutus alkeispuhallinorkesterin saamisessa nousuun. Orkesterisoitossa tärkeää on myös muilta oppiminen. Soittokaverilta oppimisen merkityksestä Lumme toteaa, että stemmakaveri täytyy tuntea hyvin, jotta häneltä uskaltaa kysyä neuvoa. Pidemmällä olevat soittajat, joilla on jo kokemusta orkesterista, esittävät kysymyksiä rohkeammin. Lumme esittääkin, että orkesterinjohtaja voisi rohkaista oppilaita ilmaisemaan epävarmuutensa rohkeammin. Uskon, että tutussa ja turvallisessa ilmapiirissä oppilas uskaltaa ilmaista epävarmuutensa myös kaverille. Turvallisen ilmapiirin luomiseen auttaa ryhmäytymisharjoitukset ja tutun opettajan läsnäolo.

Lisäksi kysyin oppilaiden mielipiteitä orkesterissa käyttämästämme ohjelmistosta. Syyslukukauden lopuksi lähes kaikki olivat sitä mieltä, että orkesterissa soitettut kappaleet ovat kivoja, eivätkä ne tuntuneet vaikeilta. Alkusyksyn kyselyssä, kappaleiden ollessa uusia, yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki kokivat kappaleet joskus vaikeiksi. Mielestäni onnistuimme kappalevalinnassa hyvin. Keskityimme syksyn aikana kolmeen erityyppiseen kappaleeseen, joista kullekin löytyi kannattajansa. Antti Nissilän rokahtava ”Roll-on” kappale oli selkeästi kaikkien suosikki, sitä toivottiin soitettavaksi usein. Kappaleet olivat myös yleisön mieleen. Joulukonsertissa aloituskappaleemme, hauskan lauluosueiden sisältävä Ilari Hylkilän ”Tervetuloa” sai yleisöltä raikuvat aplodit. Kappaleet olivat mielestäni orkesterilaisille sopivan haastavia. Kappaleet saatiin hyvään kuntoon ennen konserttia, ja viimeisissä harjoituksissa pystyimme keskittymään hienosäätöön. Joulukonsertissa pienten soittajien apuna oli muutamia opettajia, joten olimme luottavaisia onnistumisten suhteen.

Anna-Leena Lumme toteaa, että ohjelmisto vaikuttaa todella paljon orkesterissa viihtymiseen. On tärkeää, että puhallinorkesterin ohjelmisto laajentaa oppilaiden musiikillista maailmankuvaa jo alkeisorkesterista lähtien. Konserteissa olisi hyvä olla monipuolinen ohjelmisto. Mielestäni tämä ohjelmiston monipuolisuus toteutuikin orkesterimme joulukonsertissa hyvin. Orkesterin houkuttelevuuteen ja oppilaan motivaatioon vaikuttaa Lum-

peen mukaan lisäksi ohjelmiston sopiva vaikeustaso, kaverit ja orkesterinjohtajan persoonana. Ideaalitilanne on, että bändi itsessään on niin motivoiva, että oppilas haluaa edistyä.

Lopuksi kysyin vielä, onko orkesteriharjoitus sopivan mittainen. 60 minuutin mittainen orkesteriharjoitus tämän kokoiselle soittajistolle (10–12) vaikuttaa sopivalta sekä meistä orkesterinjohtajista että soittajista. A-orkesterin soittajat ovat soittoharrastuksensa alkutaipaleella, ja usein vielä aika nuoriakin. Keskittymiskyvyn lisäksi itse soittaminen on raskasta. Tunnin mittaisissa harjoituksissa emme ehdi pitää taukoa, mutta varsinkin alkusyksystä joustoa soittoaikaan oli orkesteriharjoituksen alussa tutustumisleikkien muodossa. Soitinvalikoima orkesterissa on tällä hetkellä melko suppea. Mikäli soittajia ja soittimia olisi enemmän, harjoituksissa voisi harjoituttaa enemmän soitinkohtaisesti. Tällöin harjoitusaika voisi olla pidempi sisältäen pienen tauon. A-orkesteri on monelle soittajalle ensimmäinen orkesteri, joten kaikki siihen liittyvä tulee lapsille eteen ensimmäistä kertaa: kapellimestarin seuraaminen, taukojen laskeminen, nuottimerkinnät. Näitä olemme käyneet läpi myös orkesteriharjoitusten aluksi. Kokemukseni mukaan orkesterilaisille on haastavaa kun ”muut häiritsevät”, eli vierustoveri soittaa eri stemmaa. Pariopetuksen ansiosta olemme mielestäni pystyneet auttamaan oppilaita onnistuneesti jokaisessa sek-tiossa. Myös Anna-Leena Lumme on todennut 60 minuuttiset harjoitukset sopivan mittaisiksi alkeisorkesteriin. Seuraavilla tasoilla oppilaiden taidot ovat kehittyneet niin, että tekniikkaharjoittelu vie aikaa, joten jatkotasoilla sopiva harjoitusaika on 75–90 minuuttia. Lumme toteaa myös, että ryhmäytymisharjoitukset eivät olisi pahitteeksi näillä pidemmällä olevilla oppilaillakaan. Orkesteriharjoitusten säännöllisyys vaikuttaa sekä lasten että heidän vanhempiansa sitoutumiseen harrastukseen. Periodeina kokoontuvan orkesterin jäsenet eivät ryhmäydy samalla tavalla kuin viikoittaisesti kokoontuvan orkesterin soittajat.

5.3 Toimintamallin vaatimat resurssit

Kuten kaikki kehityshankkeet, myös ”Suuri puhallus” vaati huolellista resurssisuunnittelua. Etukäteen oli kuitenkin vaikea tietää resurssien toteutumaa ja arvioida yhteistyön vaatimaa aikaa. Syyslukukauden jälkeen olimme sekä orkesterin että soitinkarusellin työparini kanssa ehdottomasti sitä mieltä, että yhteinen suunnitteluaika vakituisena tuntiresurssina työjärjestyksessä olisi paras keino toiminnan kehittämiseen. Erityisen tärkeää suunnitteluajan resurssointi olisi syyslukukauden alkuun, jolloin valmistellaan orkestereiden toimintasuunnitelmat koko lukuvuodelle. Tänä vuonna työparien kahdenkeskiseen suunnitteluun ei ollut varattu etukäteen resursseja lainkaan.

Aineryhmätyöskentelyyn varatut tuntiresurssit täyttyivät nopeasti. Kolmessa aineryhmässä toimiminen vaatii todella paljon muun työn tunteja. Koin pienenä haasteena, että puhallinorkesterin aineryhmässä toimii pääasiassa tuntiopettajia, joita ei kutsuta opiston yleisiin kokouksiin tai puhallinten aineryhmän kokouksiin. Puhallinten aineryhmän kokouksissa käsitellyt asiat välitetään heille toki muistion kautta, mutta tiedon vastaanottaminen jää heidän omalle vastuullensa. Usein puhallinorkesterin aineryhmän omissa kokouksissa käsitellyt asiat menivät päällekkäin ja ristiin puhallinten aineryhmäkokouksissa sovittujen asioiden kanssa, ja kokousaikaa ei mielestäni käytetty tehokkaasti.

Raina (2012, 59–61) kirjoittaa teoksessaan ”Uusi yhteisöllisyys” koulujen opettajatiimien jakamisesta luokka-asteen tai aineryhmien mukaan. Samanlainen jako toteutuu yleensä myös musiikkiopistoissa. Raina huomauttaa, että tällaisessa aineryhmittäytymisessä saattaa korostua liiaksi aineryhmän omat intressit, ja tämä herättää kilpailua ja epätasa-arvon tunnetta muissa aineryhmissä. Raina näkee ongelmallisena myös useassa koulussa ja musiikkiopistossa vallalla olevan käytännön, jossa opettajankokoukset järjestetään suurryhminä. Hänen mukaansa jäsenillä tulisi olla aikaa tai tilaisuus käsitellä päätettäviä asioita pienryhmissä. Opistossamme yleiset kokoukset pidetään suurryhmäkokouksina, joissa vaikuttamisen tai kollegiaalisen keskustelun mahdollisuus on hyvin pieni suuren läsnäolijamäärän sekä rajallisen aikataulun takia. Kerran kuussa pidettävissä aineryhmäkokouksissa keskustellaan pääasiassa vain omaa aineryhmää koskevista asioista. Itse koin työskentelyn sekä varhaisiän musiikinopettajien- että puhallinten aineryhmässä avartavaksi. Varsinaista epätasa-arvoa aineryhmien välillä en kokenut, mutta oli avartavaa todeta, kuinka esimerkiksi resursseista keskusteltiin näissä eri aineryhmissä, ja minkälaisen toiminnan kukin koki epätasa-arvoiseksi. Koin erittäin tärkeäksi hankkeen onnistumisen kannalta, että sain osallistua aktiivisena toimijana puhallinten aineryhmän kokouksiin.

Hankkeen myötä konserttien ja tapahtumien järjestämisen määrä kasvoi omalta osaltani suureksi. Musiikkileikkikoulussa ja puhallinorkesterissa on molemmissa viisi tapahtumaa tai konserttia lukuvuoden aikana, eli konserttitoiminta kaksinkertaistui. Tämä tarkoitti myös lisääntyneitä viikonlopputöitä. Konsertit ja niiden suunnittelu vievät valtavasti energiaa ja aikaa. Kokemukseni mukaan mitä pienemmistä esiintyjistä on kyse, sitä huolellisemmin heitä tulee informoida tulevasta tapahtumasta ja opastaa konserttitilanteessa. Tämänkaltaisen kehityshankkeen toteuttaminen kokonaisuudessaan vaatii keskeisiltä toimijoiltaan innostusta konserttien suunnitteluun ja järjestämiseen. Onnistumisen kannalta tärkeää on yhteistyötaidot kollegoiden ja monen ikäisten oppilaiden sekä heidän

vanhempiensa kanssa. Tähän hankkeeseen liittyneet ryhmät (musiikkileikkikoulu, soitinkaruselli, musiikkivalmennus, puhallinorkesterit) ovat eri osastolta (musiikkileikkikoulu, valmennusopetus, perustason opetus) ja noudattavat keskenään erilaista lukuvuosisijärjestystä. Koska hanke osallistaa oppilaita ja opettajia laajalta toimialueelta, vaatii se toimijoiltaan myös erittäin hyviä suunnittelu- ja aikataulutustaitoja.

Ryhmäopetus koetaan usein yksilöopetusta kuormittavammaksi monestakin syystä. Kuormittavia tekijöitä ovat mm vuorovaikutustilanteiden määrä ja helposti korkeaksi nouseva äänenvoimakkuus ja häly. Tänä vuonna lukujärjestykseni on koostunut pelkästään ryhmäopetuksesta. Musiikkileikkikoulussa minulla on laaja ryhmävariaatio – perheryhmät, leikkiryhmät ja soitinryhmät, erityisryhmät ja soitinvalmennus – ja tuntien suunnittelu vaatii hurjasti aikaa. Myös yhteistyö opetustilat tarjoavien koulujen ja päiväkotien vie resursseja. Olen kokenut orkesterityöskentelyn tuoman vaihtelun kuitenkin mieluisana lisänä, ja olen iloinen, että olen päässyt laajentamaan osaamistani. Jatkossa toivon kuitenkin, että ryhmien monimuotoisuus ja sen myötä työn kuormitus otetaan huomioon lukujärjestystä suunniteltaessa.

5.4 Kokemukset yhteisopettajuudesta

Syyslukukauden päätyttyä totesimme orkesterin työparini kanssa saavuttaneemme alkusyksyllä asettamamme tavoitteet. Iloksemme totesimme molemmat, että meillä ei ole ollut epäselvyyksiä työnjaossa, taiteellisia erimielisyyksiä eikä muitakaan ristiriitoja. Olemme pystyneet työskentelemään tasavertaisina työtovereina. Tutustuimme nopeasti syyslukukauden aikana, ja yhteydenotto on nykyään helppoa, kun toisen on oppinut tuntemaan. Olemme edelleen, syyslukukauden päätyttyä samaa mieltä yhteistyön eduista. Tavoitteenamme oli laadukas alkeisorkesteri, jossa oppilaat viihtyvät ja oppivat ja mielestämme olemme onnistuneet toteuttamaan tämän tavoitteen.

Soitinkarusellin työparini kanssa olemme olleet erittäin tyytyväisiä lukukauden toimintaan. Syyslukukauden päätyttyä totesimme, että yhteistyömme on ollut sujuvaa ja asettamamme toiveet ja tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Taiteellisia erimielisyyksiä ei ole tullut, päinvastoin, tämä on erinomainen tapa jakaa materiaalia ja saada uutta materiaalia omaan opetukseen. Myös tässä ryhmässä olemme pystyneet työskentelemään täysin tasavertaisina opettajina. Esitämme molemmat rohkeasti ideoitamme ryhmän kehittämiseksi. Ryhmissä on mukava ja turvallinen ilmapiiri ja lapset ovat innokkaita ja iloisia. Toisen opettajan opetuksen seuraaminen tuo suurta iloa omaan työhön: kollegalta oppii

sekä saa tukea ja uusia ideoita. Lisäksi yhteistyö antaa peilin omille pedagogisille työtaidoille. Soitinkaruselli toiminta on käynnissä nyt kolmatta vuotta tämän muotoisena, ja totesimmekin että kokemuksen myötä suunnittelun työmäärä on pienempi kuin aiemmin. Oppilaat vanhempineen ovat kokeneet tarpeelliseksi tällaisen ryhmän, jossa saa kokeilla vuoden aikana useaa soitinta, kuitenkin musiikkileikkikoulun työtavat mukana säilyttäen. Malli on pienten oppilaiden kannalta erinomainen, koska opettajat ja luokkatila pysyvät samana läpi vuoden. Oppilaan perheen ei myös tarvitse joustaa eri opettajien aikataulujen mukaan, vaan harrastuspäivä ja -kellonaika on aina sama. Pienryhmät ovat samat läpi vuoden, joten kavereiden tuki auttaa ryhmässä oppimista. Mallimme, jossa laulu, rytmikka ja musiikkiliikunta kulkee koko ajan mukana, kehittää lapsen yleisiä musiikillisia taitoja eikä pelkästään yhden instrumentin hallintataitoja. Myös musiikinhahmottamiseen liittyvät asiat tulevat tutuksi helposti leikin kautta. Hyödynnämme tunnilla musiikkileikkikoulussa käytettävää ohjelmistoa ja välineistöä. Käytämme samoja kappaleita usealla soittimella. Näin ollen vaikka soitin on uusi joka periodissa, musiikin tekemiseen pääsee helposti kiinni, kun soitettava kappale on tullut tutuksi jo edellisessä periodissa. Yhteisopettajuus ja kahteen pienryhmään jakautuminen mahdollistaa yhteissoiton myös muiden kuin oman instrumentin kanssa. Yhteisopettajuus mahdollistaa tunnin tehokkaan ajankäytön. Ryhmien vaihtoväli on kiireinen, mutta toinen opettaja voi tarvittaessa esimerkiksi keskustella oppilaiden vanhempien kanssa tai järjestää luokan sillä aikaa, kun toinen opettaja aloittaa tunnin.

5.5 Kokemukset musiikkivalmennusryhmästä

Musiikkivalmennusryhmien, eli vasta-alkajien orkestereiden opettamisen mielekkyys on jakanut mielipiteitä varhaisiän musiikinopettajien kollegiossamme. Osa kokee vaikeana sen, että ryhmät ovat kovin heterogeenisiä – soittajien ikä ja taitotaso vaihtelee erittäin paljon ja soitinvalikoima on mitä sattuu. Toisaalta myös pelkistä pianisteista koostuva musiikkivalmennusryhmä on koettu hankalaksi koska luokassa on yleensä vain yksi piano. Olemme todenneet paikkakuntien välillä suuria eroja myös ryhmäkokojen ja opetustilojen toimivuudessa. Porvoossa opettajia ja oppilaita on sen verran paljon, että olemme pystyneet jakamaan oppilaat soitinryhmittäin. Tämä vaikuttaakin järkevältä tavalta ryhmämuodostuksen kannalta. Omassa ryhmässäni on ollut 7 lasta, ja se on kokemukseni mukaan ollut hyvä osallistujamäärä. Puhaltajien lisäksi ryhmässäni on myös pianisteja ja kanteleen soittajia. Yleensä he soittavat omaa soitinta, mutta puhallinorkesterisovituksissa he ovat soittaneet lyömäsoittimia tai kellopelin stemmaa. Mielestäni

oman ryhmäni kokoonpano on ollut oikein toimiva soitinvalikoiman sekalaisuudesta huolimatta.

Olen keskustellut lyömäsoitinopettajamme kanssa siitä, kuinka A-puhallinorkesteriin on vaikea löytää kellopelinsoittajaa lyömäsoitinoppilaiden joukosta. Lyömäsoitinopinnoissa keskitytään rumpuasettiin ja perkussiosoitimiin, ja nuottiviivaston lukeminen edistyy hitaasti eikä kellopeliä juurikaan soiteta alkuopetuksessa. Olen pariinkin otteeseen pyytänyt opistomme piano-opettajilta, josko heidän oppilaistaan joku haluaisi tulla orkesteriin soittamaan kellopeliä, mutta en ole saanut vastausta. Musiikkivalmennusryhmän avulla tämäkin rekrytointiväylä voidaan ottaa paremmin käyttöön. Tänä lukuvuonna kollegani musiikkivalmennusryhmän harpisti on esimerkiksi käynyt soittamassa kellopelin stemmaa harpulla A-orkesterin konserteissa.

Kuten aiemmin totesin, monet orkesterinjohtajat kokevat vasta-alkajien orkesterit turhauttavina. Tällä hankkeella toivoin voivani osoittaa, että yhteistyössä varhaisiän musiikinopettajan kanssa vasta-alkajien puhallinorkesterista tulee miellyttävää, innostavaa ja opettavaista toimintaa kaikille. Myös Viitasaari (2018, 33) ottaa asian esille artikkelissaan, ja kysyy, onko oikea aika mennä orkesteriin, kun soittimesta saa täydellisen äänen vuosien harjoittelun jälkeen, vai pitäisikö orkesterisoitto aloittaa jo aiemmin? Pirkanmaan musiikkiopistossa aloitetaan orkesteri ja soittotunnit saman vuonna. Soittajia tässä orkesterissa ”Puhallin-Panttereissa” on 6-vuotiaasta alkaen, ja iso osa orkesteritunnista menee ryhmäyttämisharjoituksissa. Anna-Leena Lumme näkee useita etuja siinä, että orkesteri aloitetaan samana vuonna, kun soittotunnitkin. Oppilaalle tulee toinen pitkä soittosessio viikossa, ja perheet sitoutuvat paremmin harrastukseen. Totesimme oppilaiden vanhempien kanssa tämän positiivisena asiana myös musiikkivalmennusryhmässä. Oppilaille saattoi jäädä soittotunti välistä oman sairauden tai opettajan tuntisiirtojen vuoksi, mutta oppilas pääsi kuitenkin osallistumaan yhteissoittoon ja sai näin ollen ainakin yhden kontrolloidun soittokerran viikossa. Lumpeen kokemuksen mukaan suurin osa nauttii soittamisesta kavereiden kanssa ryhmässä. Orkesterissa tutustuu uusiin kavereihin, joiden kanssa harrastaa samaa harrastusta. Haasteena Lumme mainitsee, että jotkut alkeismateriaalit ovat hankalia, ja ne voivat tuntua haastavilta soittaa. Se voi laskea joidenkin motivaatiota.

Lumme mainitseekin haastattelussani useaan otteeseen nuottimateriaalin löytämisen haastavaksi. Hänen mukaansa pulaa on erityisesti kotimaisesta alkeispuhallinorkeste-

rille sävelletystä musiikista. Tämän vuoden kokeilun perusteella oma kokemukseni kuitenkin on, että materiaali-ideoista valmennuspuhallinorkesterin eli musiikkivalmennusryhmän käyttöön ei ollut pulaa. Varhaisiän musiikinopettajana olen tottunut luomaan hyvältä kuulostavaa materiaalia ”tyhjistä” eli vähäisillä instrumentinhallintataidoilla. Musiikkivalmennustunnilla on mukana laulua ja rytmiikkaa, ja laulun opittuamme elävöitämme sitä omilla instrumenteilla muutaman äänen säestysostinatoilla. Näin olemme saaneet aikaan hienolta kuulostavia musiikkiesityksiä. Olen huomannut, että ilmapiiri ja tunnelma musiikkivalmennusryhmässä on rentoutunut ja salliva – omille mokille nauretaan, ja välillä joku tekee lattialla kuperkeikkoja. Lapset myös ehdottavat itse leikkejä soittoharjoitusten väliin. Toivon, että musiikkivalmennusryhmäläiset jatkavat ensi syksynä johtamassani A-puhallinorkesterissa. Uskon, että vaikka itse soittomateriaali A-puhallinorkesterissa tuntuisikin joillekin ensi syksynä vaikealta, niin musiikkivalmennusryhmässä tuksi tulleet kaverit ja tuttu opettaja pelastavat hädältä.

Olen kokenut hyvänä asiana myös sen, että musiikkivalmennusryhmä kokoontuu musiikkileikkikoululuokassa. Iso avara tila mahdollistaa liikkumisen, ja musiikkileikkikoulun soitinvaraston sekä rekvisiitan käytön. Tämä järjestely on erinomainen myös lukujärjestyksen toimivuuden kannalta. Opetuspäivään ei tule taukoja luokkatilasta toiseen siirtymisen ajaksi.

5.6 Johtopäätökset

Vastauksina alussa esittämiini tutkimusongelmiin voin todeta, että toimintamalli ”Suuri puhallus” on toteutettavissa musiikkiopistossamme. Opintopolku, jossa kehitetään nivelvaihetta muskari-ian ja instrumenttiopintojen välillä, ja tarjotaan yhteismusisointiryhmä vasta-alkajille, on tarpeellinen.

Kyselyn ja oman kokemukseni mukaan varhaisiän musiikinopettajien rooli muskariperheiden ohjaamisessa instrumenttiopintoihin on merkittävä. Lasten soitinvalinta riippuu oppilaan omista haluista, mutta siihen vaikuttaa myös lapsen valmiudet aloittaa pitkäjänteinen harjoittelu instrumenttiopinnoissa, sekä tarjolla oleva soitinvalikoima. Musiikkiharrastuksen jatkamiseen ja soitinvalintaan vaikuttaa myös vanhempien mielipide. Soitinkarusellin kaltainen palvelumuoto luo jatkuvuutta lapsen musiikkiharrastukseen muskari-ian jälkeen. Se on myös erinomainen tapa löytää lapselle mieluisa ja sopiva soitin. Karuselliopetuksessa lapsi ja perhe saa myös tuntumaa siihen, millaista on käydä soitto-tunneilla ja opiskella musiikkiopistossa.

Tässä kehittämishankkeessa kollegioiden välistä yhteistyötä toteutettiin yhteisopettajuutena ja yhteisten tapahtumien järjestämisenä. Yhteiset tapahtumat lisäsivät sekä puhallinsoitinten että puhallinorkesterin näkyvyyttä musiikkileikkikoululaisille perheineen (kuvio 10). Yhteisopettajuus mahdollisti näiden tapahtumien toteutumisen.

Kuvio 10. Kehittämishankkeen puitteissa järjestetyt tapahtumat ja konsertit

Toimintamalli ”Suuri puhallus” vaatii toteutuakseen riittävää resurssointia opetustunteihin ja muun työn tunteihin keskeisille toimijoilleen. Lähdemateriaalin ja oman kokemukseni perusteella voin todeta, että yhteisopettajuus ei voi onnistua ilman oppilaitoksen hallinnon tukea. Hallinnon tulee olla innostunut yhteisopettajuuden tarjoamista mahdollisuuksista, tarjota koulutusta tiimityöhön, myöntää resursseja toiminnalle, sekä tarjota tukea ristiriitatilanteiden selvittämiseen. Yhteisopettajuuden onnistumisen kannalta on tärkeää, että opettajat osallistuvat toimintaan vapaaehtoisesti, heillä on yhteiset tavoitteet, ja kommunikaatiossa on luottamuksellinen ilmapiiri.

6 POHDINTA

6.1 Prosessin arviointi

Porvoonseudun musiikkiopistossa lukuvuonna 2018–2019 toteutettu kehittämishanke, toimintamallin ”Suuri puhallus” pilottikokeilu onnistui kaiken kaikkiaan hyvin. Lukuvuotta on vielä hieman jäljellä, mutta tässä vaiheessa voin todeta jo joitain oppimiamme asioita. Tämän pilottikokeilun myötä saimme käsityksen moniammatillisen yhteistyön onnistumisen edellytyksistä, sekä siitä, minkälaisia voimavaroja tällaisen toimintamallin ylläpito vaatii. Oman ammatillisen kehittymisen lisäksi olen oppinut käytännön asioita kuten montaa eri toimijaa koskevien konserttien järjestelykäytännöistä.

Kehittämissuunnitelman mukaiset tapahtumat ja konsertit järjestettiin onnistuneesti. Yhteisopettajuuskokeilu puhallinorkestereissa oli erittäin onnistunut. Hankkeessa oli mukana monta eri toimijaa, opettajia, esimiehiä ja oppilaita vanhempineen, ja koinkin tämän paikoin haastavaksi esimerkiksi aikataulujen ja tiedottamisen kannalta. Puhallinten ja puhallinorkestereiden aineryhmissä mukana olemiseni on kuitenkin helpottanut osastojen välistä yhteistyötä merkittävästi. Puhallinten aineryhmään kuuluu paljon tuntiopettajia, joita ei kutsuta opiston yleisiin kokouksiin, joten en ollut edes tavannut kaikki kollegoitani aikaisemmin. Tavattuani ja tutustuttuani myös tuntiopettajiin, yhteydenotto ja kommunikointi puolin ja toisin on helpompaa.

Työmäärä tämän hankkeen ympärillä on ollut suuri. Konserttitoimintaa ja tapahtumia on hankkeen myötä ollut enemmän kuin yleensä. Yhteisopettajuus puhallinorkesterissa ja soitinkarusellissa on ollut merkittävä helpotus työnkuormittavuuteen. Ilman työparia nämä tapahtumat olisivat kuormittaneet keskeisiä toimijoitaan liikaa. Lukuvuosi on haastanut minua ammatillisesti monella tapaa. Musiikkileikkikoulutuntien lisäksi olen saanut opetettavakseni sekä opistollemme että itselleni uuden palvelumuodon musiikkivalmennusryhmän, jota tässä kirjallisessa raportissa kutsun vasta-alkajien orkesteriksi. Tänä vuonna olen toiminut myös A- ja B-puhallinorkestereiden johtajana. Nämä molemmat työnkuvat, musiikkileikkikoulunopettajan ja orkesterinjohtajan, sisältävät suuren määrän suunnittelua, tiedottamista ja ennen kaikkea erilaisten ja eri-ikäisten oppijoiden kohtaamista. Opetusryhmien ja kollegiaalisen yhteistyön myötä päivittäisen ammatillisen vuorovaikutuksen määrä onkin ollut hengästyttävä.

Hankkeen myötä toteutetut tapahtumat ja konsertit ovat olleet onnistuneita ja osallistujaprosentit olivat korkeat. ”Perjantaipöhinät” saivat hyvää palautetta orkesterilaisten perheiltä ja instrumenttiopettajilta. Puhallinten aineryhmän kokouksessa tapahtumalle toivottiin jatkoa. Esitettiin myös, että jatkossa tähän illanviettoon voisi kutsua nekin puhallin- ja lyömäsoitinopiskelijat, jotka eivät soita orkesterissa.

”Puhallinorkesteri tutuksi!” -konsertti sai niin ikään positiivista palautetta osallistujilta. Avustajina olleet instrumenttiopettajat kiittelivät erityisesti konserttijärjestelyiden helpoutta verrattuna puhallinorkestereiden perinteisiin, viikonloppuisin toteutettaviin joulun ja kevätkonsertteihin. Konsertti oli avustaville opettajille melko vaivaton, koska se toteutettiin opiston omissa tiloissa puhallinorkesterin harjoitussalissa. Näin ollen lyömäsoittimen roudaukseen, tai valaistuksen ja äänentoiston järjestämiseen ei mennyt aikaa. Konsertti järjestettiin samaan aikaan kuin orkesteriharjoitukset ovat normaalistikin, joten orkesterilaisten osanottajamäärä oli korkea. Konsertti oli kestoltaan 30 min, ja avustavat opettajat saivat melko vaivatta järjestettyä tämän pienen tauon opetusiltaan. Konsertti todettiin muutenkin sopivan mittaiseksi kohdeyleisö huomioon ottaen. Etukäteen toivoin, että arki-iltana musiikkiopiston tiloissa järjestetty konsertti mahdollistaa instrumenttiopettajien osallistumisen konserttiin niiden oppilaidensa kanssa, jotka eivät vielä soita orkesterissa. Tämän mahdollisuuden käytti hyväkseen nyt yksi opettaja. Tulevina vuosina tätä yhteistyötä voisi vielä kehittää esimerkiksi kiinnittämällä huomiota konsertin markkinointiin erityisesti tuntiopettajina toimivien opettajien suuntaan. Tämän konsertin etuna oli myös, että esiintyjillä oli riittävästi esiintymisaikaa, ja yhteisharjoituksen aikataulu oli riittävän väljä. Kaikkien puhallinorkestereiden yhteisissä joulun ja kevätkonserteissa on hektinen tunnelma, kun kaikilla orkestereilla on lyhyt kenraaliharjoitus lavalla ja vain muutama esityskappale per orkesteri. Soittouransa alussa olevien muusikoiden kanssa ohjelmisto valmistuu hitaasti. Tässä konsertissa esitysaikaa oli runsaasti, joten päätimme esittää kevätlukukaudella harjoiteltujen kappaleiden lisäksi oppilaiden toivekappaleet syyslukukaudelta. Saimme positiivista palautetta ohjelmistosta niin oppilailta kuin opettajiltakin.

B-orkesterin apu tässä konsertissa oli erittäin tärkeä. Kokoonpanoltaan pienehköt orkesterit saatiin yhteisesityksissä kuulostamaan isolta, ja musiikkivalmennusryhmäläiset ja A-orkesterilaiset saivat tukea B-orkesterin pidemmällä olevista soittajista. Soittajat saivat kokemuksen siitä, millaista on soittaa isommassa orkesterissa, ja yleisö sai mieluisan kuuntelukokemuksen. A-orkesterin 8-vuotias lyömäsoittaja totesikin: ”tää kuulosti nyt hienolta, ku oli enemmän soittajia!”. Etukäteen arvelin yleisömäärän jäävän pieneksi

opistolla järjestettävän päällekkäisen tapahtuman vuoksi, mutta iloksemme pieni sallimme täytyikin ääriään myöten!

Kuten edellä mainitsin, kollegat ja avustavat opettajat totesivat tämän konsertin ”helppoksi” ja ”vaivattomaksi” järjestää. Opettajilla on suuri työmäärä jo ennestään, joten lukujärjestyksen päälle tulevaan, erityisjärjestelyitä vaativaan toimintaan saatetaan suhtautua penseästi. Toivonkin, että tämän hyvän kokemuksen myötä ”Puhallinorkesteri tutuksi!” -konsertti saadaan pysyväksi osaksi A- ja B-puhallinorkestereiden sekä musiikkivalmennusryhmän tapahtumakalenteria.

Yhteistyötä toteutettiin myös suppeammassa muodossa esimerkiksi muskarilaisten ja soitinkarusellilaisten vierailuilla orkesteriharjoituksissa. Tämä vierailu kävi erinomaisesti konserttiharjoituksesta A-orkesterilaisille. Ote opinnäytetyöpäiväkirjasta 8.10.2018:

Ennen kun vieraat [muskarilaiset] lähtivät, kysyin vielä [A-]jorkkalaisilta, että haluaisko joku kertoa vieraille, minkä takia orkesterisoitto on kivaa. Seuraavanlaisia vastauksia tuli: Orkassa on kivaa, kun siellä on kavereita; on kiva soittaa yhdessä; on kivempi soittaa yhdessä kun yksin; on kiva kun tietää että vaikka ite tipahtais niin muut kyllä soittaa. Kaikki kappaleet meni hirmu hienosti. Kun vieraat oli lähteneet pidettiin vielä läpikäynti konsertista. Kysyin kaikilta miltä tuntui – jännittkö jota kuta. Noin puolet viittas, että hiukan jännitti. Kysyin mikä esiintymisessä jännitti, niin se, että meneekö ihan pieleen ja saako kiinni biisistä jos tippuu. Lopuksi vielä monet totesi, että esiintymistä on kiva harjoitella, ja todettiin, että yhdessä soittaminen on kivempaa kun yksin soittaminen.

Musiikkivalmennusryhmät esiintyivät musiikkileikkikoululaisten perhetapahtumaviikon konserteissa. Yleisöä oli paikalla kaikissa konserteissa runsaasti, oman ryhmäni esityksessä yli 100 henkeä. Konsertti tarjosi näille soittouransa alussa oleville muusikoille arvokasta kokemusta konserttiin valmistautumisesta ja isolla lavalla esiintymisestä. Musiikkivalmennusryhmien esiintymisten myötä tämä opistomme uusi palvelumuoto tuli myös tutuksi muskarilaisten perheille. Esiintyminen oli hyvää mainosta ajatellen muskarilaisten ohjaamista instrumenttiopintoihin muskari-ian päätyttyä. Konsertti oli kaikin puolin erittäin onnistunut, ja tulevina vuosina tätä musiikkivalmennusryhmän ja musiikkileikkikoulun yhteistyötä kannattaakin kehittää edelleen.

6.2 Toimintamallin kehittäminen ja haasteet

Toimintamallin ”Suuri puhallus” onnistumisen kannalta on tärkeää, että keskeiset toimijat toimivat samassa rakennuksessa. Yleisesti musiikkiopistoissa musiikkileikkikoulutoimintaa järjestetään myös opiston ulkopuolisissa tiloissa. Koen, että tämä on merkittävä haaste osastojen välisen yhteistyön kehittämisen kannalta. Instrumenttiopettajien tai -oppilaiden vierailut muskaritunneilla eivät onnistu niin helposti kuin jos toiminta olisi saman katon alla samaan aikaan päivästä. Muskarilaisten vierailut orkesteriharjoituksissa olisi erittäin vaikea toteuttaa muskariryhmien kanssa, jotka kokoontuvat päiväkodin tiloissa aamuaikaan. Päiväkotipäivän yhteydessä kokoontuvat muskariryhmät ovat erittäin suosittuja, mutta usean vuoden kokemuksen perusteella olen havainnut, että nämä ryhmät eivät sitouta perheitä musiikkiopiston toimintaan yhtä hyvin kuin musiikkiopiston tiloissa kokoontuvat ryhmät. Uskon tämän johtuvan ainakin osittain siitä, että varhaisiän musiikinopettaja ei tapaa päiväkotiryhmäläisten vanhempia kuin ehkä kevätkuuhissa. Usein nämä juhlat toteutetaan yhteistyössä koko päiväkodin kanssa, ja tällöin musiikkileikkikoulun näkyvyys jää heikoksi ja sitä myöten myös musiikkiopiston toiminta jää perheille etäiseksi. Musiikkileikkikoulutuntien yhteydessä pidettävät ”vanhempainvartit” joissa kerrotaan musiikkiopiston toiminnasta ja jatko-opintomahdollisuuksista, eivät tavoita päiväkodissa kokoontuvien muskariryhmien vanhempia. Varhaisiän musiikinopettajille tekemässäni kyselyssä olisin toivonut enemmän kommentteja tähän aiheeseen, valitettavasti vastausprosentti tässä kyselyssä jäi alhaiseksi.

Tämän hankkeen yhtenä tarkoituksena oli tuoda musiikkileikkikoulussa käyttämäni opetusmateriaalia osaksi vasta-alkajien puhallinorkesterin ohjelmistoa. Kuten edellä mainitsinkin, tätä materiaalia syntyi runsaasti. Musiikkivalmennusryhmässä käyttämäni, muskarista lainattu opetusmateriaali on kuitenkin sovitettu nyt vain oman ryhmäni melko suppealle soitinkokoonpanolle. Tavoitteenani oli, että olisin tämän opinnäytetyön yhteydessä voinut julkaista käyttämäni materiaalia jossain muodossa. Tiukan aikataulun vuoksi se ei kuitenkaan ollut mahdollista. Koska emme käyttäneet juurikaan nuotteja tunneilla, en panostanut sovitusten puhtaaksikirjoittamiseen. Minulle riitti, että kappaleiden muodot, rakenteet ja stemmat oli kirjoitettu lyijykynällä vanhojen nuottikopioiden päälle. Sovitukset ovat siis tällä hetkellä lähinnä sotkuisesti käsinkirjoitettuja muistiinpanoja. Puhtaaksikirjoittaminen ja huolellinen laaja sovitustyö olisi ollut liian työläs tämän opinnäytetyön kannalta. Toiveenani on edelleen, että tämä käyttämäni hyväksi havaittu materiaali olisi jatkossa myös muiden käytössä. Yksi väylä tähän materiaalin ja käytänteiden jakamiseen olisi esimerkiksi musiikkioppilaitoksissa tapahtuvat koulutukset.

Alkuperäisessä kehittämissuunnitelmassa yhtenä osana tätä hanketta oli varhaisiän musiikinopettajan pitämä koulutus opistomme puhallinopettajille. Halusin tällä 60 minuutin koulutuksella esitellä puhallinopettajille mitä teemme musiikkivalmennusryhmässä eli vasta-alkajien puhallinorkesterissa. Toivoin, että opettajakollegat olisivat työskentelyni nähtyään innostuneet toiminnasta niin että ohjaisivat puhallinoppilaansa ryhmääni. Koulutuksesta he olisivat saaneet vinkkejä myös omaan opetustyöhönsä. Koulutuksen järjestämisen esteeksi muodostui kuitenkin käytännön järjestelyt. Totesin jo syksyn alussa, että työjärjestyksessä olevat pedagogiset aamupäivät ja yhteiset opettajankokoukset ovat täynnä ulkopuolisia kouluttajia, esiintyjiä ja puhujia. Ongelmana suunnittelemani koulutuksen kannalta on myös, että tuntiopettajat, joita valtaosa puhallinopettajistamme on, eivät osallistu näihin yleisiin kokouksiin. Opistomme opettajille järjestetyn improvisaatiokurssin yhteydessä sain kuitenkin toteuttaa pienen osan suunnittelemani koulutuksesta. Pidin kurssilla 15 minuutin demon soitinsadusta ”Kuningas, jonka vatsa oli kipeä”. Kyseessä oli sama satu, jonka toteutin myöhemmin A- ja B-puhallinorkestereiden improvisaatioillassa ”Perjantaipöhinöissä”. Tämä demotuokio sai erittäin positiivisen vastaanoton, ja muutama opettaja sanoi heti ottavansa tämän sadun osaksi omaa ohjelmistoaan. Paikalla oli kuitenkin vain muutama puhallinopettaja, eli toivomaani kohderyhmää tämä tuokio ei tavoittanut. Työjärjestyksessämme olevien koulutuspäivien sisällön tutkiminen saikin minut miettimään, miksi opiston omien opettajien tietoa ja taitoa hyödynnetään näissä tilaisuuksissa vain harvoin. Toimintamallissa ”Suuri puhallus” kyse on musiikkiopistossa jo olemassa olevien resurssien hyödyntämisestä – kahden ammattiryhmän tietotaidon yhdistämisestä. Tämä toimintamalli ei siis vaadi uusien metodien hallintaa tai opettelua, vaan olemassa olevien käytänteiden siirtämistä ja käyttöönottoa yli aineryhmärajojen. Käytänteitä ja oppimateriaaleja jaetaan toki omissa aineryhmissä, mutta olisi hienoa, jos työpaikka tarjoaisi työntekijöilleen mahdollisuuden jakaa omaa experttiyttään kollegoilleen näissä yhteisissä koulutuspäivissä.

Musiikkivalmennusryhmään osallistui tänä vuonna vain perusopetuksen 1. vuoden oppilaat. Monet puhallinopiskelijat aloittavat kuitenkin instrumenttiopinnot valmennusopetuksen puolella. Toimintamallin ”Suuri puhallus” ajatuksena on, että yhteismusisointi alkaa heti samana vuonna, kun instrumenttiopinnotkin. Tästä syystä toivoisinkin, että jatkossa musiikkivalmennusryhmään saisi osallistua myös valmennusopetuksen piirissä olevat oppilaat. Musiikkivalmennus toteutettiin opistossamme tänä vuonna uutena palvelumuotona. Ryhmien opettajat kokivat tämän ryhmämuodon poikkeavan merkittävästi aiem-

masta työnkuvastamme. Kaikki opettajat olivat sitä mieltä, että tulevina vuosina palvelumuodon kehittämisen kannalta olisi tärkeää saada kokousaikaa yhteiseen ohjelmistosuunnitteluun, ”idea-riiheilyyn” sekä oppimateriaalin tekemiseen.

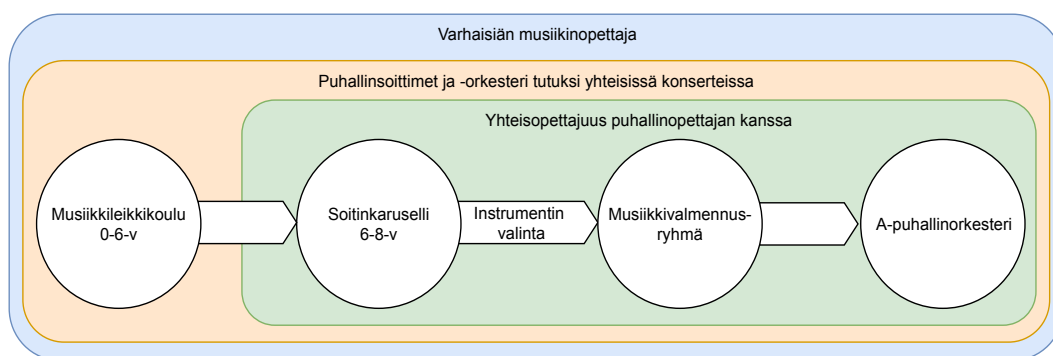
Lasten omaan soittoon ohjaaminen, ja yhteissoittoon totuttelu vaatii paljon aikaa. Suurin osa kollegiostamme on sitä mieltä, että ryhmälle varattu opetusaika 45 minuuttia on liian lyhyt. Toiveena onkin, että ryhmän opetusaikaa voisi pidentää jatkossa 60 minuuttiin.

Alkuperäisessä kehittämissuunnitelmassa oli mainittu musiikkileikkikouluryhmien ja puhallinorkesterin yhteinen esiintymisnumero ”Puhallinorkesteri tutuksi!” -konsertissa. Tämä ei kuitenkaan toteutunut alkuperäisen suunnitelman mukaan. Ajatuksena oli yhteisesitys, jossa olisi esiintynyt puhallinorkesterin ja musiikkivalmennusryhmän lisäksi myös 5–6 -vuotiaiden muskariryhmät. Olin suunnitellut esitettävät kappaleet, joihin saisi helposti toteutettua muskarilaisille esimerkiksi body percussion -kompin. Valitettavasti orkesterin nuottimateriaali ei saapunut ajoissa, ja toinen suunnittelemani kappale osoitautui liian haastavaksi orkesterilaisille. Yhteisesityksen suunnittelua hidasti myös konsertin hankeanomuksen hyväksymisen venähtäminen. Toivon kuitenkin, että tämä yhteisesitys toteutuu tulevina vuosina.

Toimintamallin jatkumisen kannalta on merkittävää, saadaanko uudet toimintatavat (yhteisopetus) ja ryhmät (musiikkivalmennus) juurrutettua osaksi opistomme toimintaa. Olisikin ollut mielenkiintoista paneutua syvemmin organisaatioiden käytäntöihin uusien toimintamallien käyttöönotoissa. Uusiin työtapoihin siirtyminen luo helposti paineita työntekijöille ja saattaa aiheuttaa muutosvastarintaa työyhteisössä. Luokkahuoneiden ovet avaava yhteistoiminnallinen toiminta, kuten yhteisopettajuus, saattaa olla vieras ajatus yksinäiseen ja autoritääriseen työhön tottuneille opettajille. Tästä johtuen työyhteisön kehittäminen, tiedonkulku ja kommunikointi työyhteisössä olisivat olleet myös tärkeitä tutkimuskohteita tämän työn kannalta. Opinnäytetyön rajauksesta johtuen minulla ei ollut kuitenkaan mahdollisuutta perehtyä näihin aiheisiin tässä työssä. Mielenkiintoista olisi ollut myös perehtyä siihen, mikä on oppilaiden vanhempien merkitys harrastusvalintojen ja harrastuksen jatkumisen kannalta.

6.3 Toimintamalli ”Suuri puhallus”

Lukuvuonna 2018-2019 toteutetun kehityshankkeen lähestyessä loppuaan, toimintamalli ”Suuri puhallus” on hioutunut muotoonsa (kuvio 11). Toimintamallin mukaan lapsen opintopolku voisi jatkua musiikkiopistossa katkeamattomana musiikkileikkikoulun jälkeen soitinkarusellin kautta instrumenttiopintoihin. Puhallin- ja lyömäsoitinopiskelijat aloittavat musiikkivalmennusryhmässä eli vasta-alkajien orkesterissa heti ensimmäisestä opiskeluvuodesta lähtien. Näin he kokevat orkesterin luonnollisena osana soitinopintoja. Myöhemmin oppilaat siirtyvät A-puhallinorkesteriin ja siitä edelleen taitojen karttuessa B- ja C- orkestereihin. Osa opetuksesta toteutetaan varhaisiän musiikinopettajan ja puhallinopettajan yhteisopettajuutena.

Kuvio 11. Toimintamalli ”Suuri puhallus”

Todellinen kuva tämän mallin tuottamista tuloksista, puhallinopiskelijoiden määrän lisääntymisestä opistossamme ja heidän osallistumisestaan puhallinorkesteriin, saadaan vasta vuosien kuluttua, kun toiminta on juurtunut vakituisesti osaksi opistomme toimintaa. Kokeiluvuoden jälkeen voimme kuitenkin jo todeta, että puhallinorkesterin toimintakalenteriin on tullut hankkeen myötä monipuolisuutta, ja puhallinorkesterin toiminta on tullut näkyvämmäksi musiikkileikkikoululaisille ja soitinkarusellilaisille. Tämä toimintamalli oli pilottihankkeena kokeilussa ainoastaan alueellisen opistomme Porvoon toimipisteessä, ja nyt pohdimmekin, kuinka mallia voisi soveltaa myös muissa toimipisteissä.

Kuten toimintamallit yleensä, myös ”Suuri puhallus” on siirrettävissä kokonaisuudessaan tai osittain muihinkin ympäristöihin, joissa se sitten muokkautuu omanlaisekseen käytännöksi. Toivonkin, että ”Suuren puhalluksen” myötä puhallinorkestereiden osallistujamäärät saadaan nousuun oman opistomme lisäksi myös muissa musiikkioppilaitoksissa.

7 LÄHTEET

Aalto, M. 2002. Turvallinen ryhmä. Forssa: Aseman Lapset ry.

Ahonen, K. 2004. Johdatus musiikin oppimiseen. Tampere: Finn Lectura.

Ahtiainen, R., Beirad, M., Hautamäki, J., Hilasvuori, T. & Thuneberg, H. 2011. Samanaikaisopetus on mahdollisuus. Tutkimus Helsingin pilottikoulujen uudistuvasta opetuksesta. Helsingin opetusviraston julkaisu. Helsinki: Yliopistopaino. <http://yh-dessa.edu.hel.fi/pdf/Samanaikaisopetustutkimus_Helsinki_2011.pdf> (16.10.2018).

Alho, E. 2017. Taiteeseen kasvaminen – taiteella kasvattaminen. Artikkeliteoksessa: Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa – käsikirja, 317–330. Tallinna: Classicus oy.

Anttila, M. & Juvonen, A. 2002. Kohti kolmannen vuosikurssin musiikkikasvatusta. Joensuu University Press.

Haapanen, M. 27.4.2012. Pula pätevistä musiikkipettajista uhkaa pahentua. <<https://yle.fi/uutiset/3-5072082>> (20.1.2019).

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huhtinen-Hildén, L. 2013. Kanssakulkijana musiikin alkupuolella. Teoksessa Juntunen M.-L., Nikkanen H.M., Westerlund H. (toim.) Musiikkikasvattaja – kohti reflektiivistä käytäntöä, 130–149. Juva: PS-kustannus.

Hyry-Beihammer, E., Joukamo-Ampuja, E., Juntunen, M.-L., Kymäläinen, H. & Leppänen, T. 2013. Instrumenttiopettaja oppilaan kokonaisvaltaisen muusikkouden kehittäjänä. Artikkeliteoksessa: Juntunen, M.-L., Nikkanen, H.M. & Westerlund, H. (toim.) Musiikkikasvattaja, 150–182. Jyväskylä: PS-kustannus.

Isoherranen, K. 2004. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY

Juntunen, M.-L. 2010. Pedagogisia periaatteita. Artikkeliteoksessa: Juntunen, M.-L., Perkiö, S. & Simola-Isaksson, I. (toim.) Musiikkia Liikkuen, 13. Helsinki: WSOYpro.

Juntunen, M.-L., Perkiö, S. & Simola-Isaksson, I. (toim.) 2010. Musiikkia Liikkuen. Helsinki: WSOYpro.

Järvensivu, M. 2007. Lapset lomaketutkimuksen vastaajina. Artikkelijulkaisussa: Hyvinvointi katsaus. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-04-12_002.html?s=0> (9.9.2018).

Kaipiainen, S. 2018. Artikkeliteos ”Minne menet, puhallinmusiikki?” Rondo Classic 7-8/2018, 36–39.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Krokfors, M. 1985. Lapsi ja musiikki – Laulaminen. Porvoo: WSOY.

Krokfors, M. 2017. Laulaminen. Artikkeliteoksessa: Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa – käsikirja, 143–173. Tallinna: Classicus oy.

Lindeberg-Piironen, A. & Alho, E. 2017. Musiikin kuuntelu. Artikkeliteoksessa: Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa – käsikirja, 179–211. Tallinna: Classicus oy.

Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. 2017. Lapsi ja musiikki. Artikkeliteoksessa: Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa – käsikirja, 63–138 Tallinna: Classicus oy.

Linnankivi M., Tenkku, L., Urho, E. 1998. Musiikin didaktiikka. Juva: WSOY.

Niemistö, R. 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Opetushallitus 2017. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Helsinki: Opetushallitus.

Paananen, P. 2003. Monta polkua musiikkiin. Tonaalisen musiikin perusrakenteiden kehittyminen musiikin tuottamis- ja improvisaatiotehtävissä ikävuosina 6–11. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities 10.

Pakarinen, K., Kyttälä, M., & Sinkkonen, M. 2015. Samanaikaisopetus mahdollisuus vai mahdottomuus? <<https://docplayer.fi/411728-Samanaikaisopetus-mahdollisuus-vai-mahdottomuus-katja-pakarinen-minna-kyttala-hanna-maija-sinkkonen.html>> (23.10.2018).

Pennington, D. C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus.

Perkiö, S. 2010. Musiikkiliikunnan tavoitteita. Artikkeliteoksessa: Juntunen, M.-L., Perkiö, S. & Simola-Isaksson, I. (toim.) Musiikkia Liikkuen, 12. Helsinki: WSOYpro.

Porvoonseudun musiikkiopisto 2019. Musiikkileikkikoulu. <<https://www.porvoo.fi/musiikkileikkikoulu>> (6.4.2019).

Porvoonseudun musiikkiopisto 2019. Opetussuunnitelma.

Pulkkinen J., Rytivaara, A. 2015. Yhteisopetuksen käsikirja. <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/48450/1/Yhteisopetuksen%20k%C3%A4sikirja.pdf>> (23.10.2018).

Raina, L. 2012. Uusi Yhteisöllisyys – kasvatusyhteisön rakentamisen ammattitaito. Tampere: Arator Oy.

Ruokonen, I. 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Artikkeliteoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Puurula A. (toim.) Taiteen ja leikin lumous, 120–143. Helsinki: Finn Lectura.

Ruokonen, I. 2016. Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka. Finn Lectura.

Ruokonen, I., Rusanen, S., Välimäki, A.-L. 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Julkaisija: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. <<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>> (17.4.2019).

Seppänen, E., Lindeberg-Piironen, A. & Tarvonen, L. 2017. Soittaminen. Artikkeliteoksessa: Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa – käsikirja, 213–271. Tallinna: Classicus oy.

Seppänen, E., Tarvonen, L. & Lindeberg-Piironen, A. 2017. Musiikkiliikunta. Artikkeliteoksessa: Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) Musiikki varhaiskasvatuksessa – käsikirja, 273–302. Tallinna: Classicus oy.

Taiteen perusopetusliitto 2018. Virvatuli – Työkalupakki. <<http://www.artsedu.fi/fi/virvatuli/tyokalupakki>> (9.9.2018).

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta - Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere university press. Tampere: Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Vakkuri, A. 1995. Tiimityö – käytännönopas. Espoo: Lukutoukka.

Varhaisiän musiikinopettajat ry 2018. Mitä? <<http://www.vamory.fi/mita.php>> (21.12.2018).

Vasta, R. (toim.) 2017. Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. UNIPress:EU.

Viitasaari, J. 2018. Torvisoitosta puhallinorkesteriksi. Artikkeliteoksessa Puhallinorkesteri uutiset SPOL 1/2018, 24–35.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi

Yli-Luoma, P.V.J. 2003. Hyvä opettaja. Sipoo: International Multimedia & Distance Learning.

8 LIITTEET

Kysely A-orkesterilaisille

Hei orkesterilaiset ja vanhemmat!

Opiskelen Metropolia ammattikorkeakoulun Musiikin osastolla ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Opinnäytetyössäni tutkin mm ryhmäytymisen merkitystä oppimisen kannalta. Toivon, että lapsenne vastaa tähän pieneen kyselyyn.

1. Millä mielellä tulet orkesteriharjoituksiin?			
2. Miten viihdyt orkesterissa?			
3. Jännittääkö sinua orkesteriharjoituksissa?	kyllä	joskus	ei
4. Ovatko orkesterissa soitetut kappaleet kivoja?	kyllä	joskus	ei
5. Tuntuuko orkesterissa soitetut kappaleet vaikeilta?	kyllä	joskus	ei
6. Onko orkesteriharjoitus sopivan pituinen?	liian lyhyt	sopiva	liian pitkä

Ystävällisin terveisin,
Elise Mäntyranta

